

Răsunetul cultural

Magazin literar și artistic

Realizat de Societatea Scriitorilor din Bistrița-Năsăud

An. X; Nr. 12 (116), decembrie 2022

Apare lunar sub egida Uniunii Scriitorilor din România - Filiala Cluj

ISSN 2784 – 0034 ISSN-L 2784 – 0034

Crăciunul scriitorilor

Și scriitorii se pregătesc de sărbătoare. Nu ne credeți? Citiți numărul de gală al Răsunetului cultural.

Ne alăturăm și noi cetelor de colindători ce poposesc în casele dumneavoastră, când focul arde în vatră în noaptea de Crăciun, cu urările noastre de Sărbători fericite.

“De ieși gazdă până-n prag/ Că te colindăm cu drag/ Și iară te băgă-n casă/ Ș-aprinde lumina-n masă/ Că-ți intră Hristos în casă/ C-un mănunchi de busuioc/ Să aibă

gazda noroc/ Tăt margând și stând pe loc/ C-un mănunchi de nintă creață/ Să aibă gazda viață/ Tăt margând și stând pe laiță”.

Cum arată Crăciunul dumneavoastră? Ce ne spuneți despre colindele copilăriei? Care era colinda preferată? La cine mergeați la colindat? Cu ce erați răsplătiți? Cât din colindul străbun mai păstrează, azi, românii? Ne răspund scriitorii. Sărbători cu pace și bucurii! La mulți ani!

pag. 3-10

O exigență
ireproșabilă

pag. 11

Premiile Academiei Române
Irina Petraș, Dinu Flămând, Marcel Lupșe, printre laureați
pag. 2

Cornel Cotuțiu

O aniversare de grație

Se știe, antica vocabulă grecească - „**eirene**” - înseamnă „pace”. Părinții i-au hărăzit Irinei Petraș să dea acestui cuvânt, prin fapte întru cultură, un evantai de sensuri majore.

De 17 ani încoace, de când a fost aleasă președinta Filialei Cluj a Uniunii Scriitorilor din România, scriitorimea din acest areal publicistic, dar și iubitorul de literatură dau cuvântului „pace” o seamă de conotații: E „o pace” care stărnește efervescentă, care stimulează actul creației; aceasta indiferenta de performanțe sau capricii. Undeva, Irina Petraș mărturisea că toți mănuiitorii de condei literar trebuie luați în seamă:

„N-am lăsat deoparte scriitori tineri sau de mai mică suprafață (unii, poate, chiar uitați astăzi!) în favoarea elitelor. Cred în continuare că peisajul - și cel literar - e „mai” întreg, dacă are înălțimi, și văi.”

Această „pace” înseamnă (a dovedit-o cu prisosință) o neodihnă admirabilă, încât, de la debutul său absolut (la... 10 ani, cu versuri, în „Luminița”), la debutul editorial, pe seama prozei lui Camil Petrescu, bibliografia sa cunoaște un șir uimitor de titluri, cărțile sale cuprinzând o adevărată panoramă, nu numai a literaturii române contemporane, dar și (dar mai ales!) a numelor cuprinse în perimetrul (impropriu de măsurat) al Filialei pe care o conduce. Poate, mai adecvat afirmat: alături de scriitorii cuprinși în spațiul transilvan, în care, alături de cei 290 de membri activi, rezidenți, sunt și scriitorii din județele Alba, Bihor, Bistrița-Năsăud, Maramureș, Mureș, Satu Mare, Sălaj, Sibiu, dar și din Franța, Germania, Israel, Suedia, SUA, Canada, Ungaria. Căci, cine e alături de noi, de ei? - „Eirene”!

Nu e mai puțin adevărat că, la un moment dat (într-un volum de studii, eseuri, evocări, memorii, prilejuit de Marele Centenar al Unirii,), după ce afirmă că „Limba română este pentru scriitorul român patria definitivă”, „Eirene”, își încheie dizertația considerând că **„scriitorii români din prima linie sunt, pentru mine, pur și simplu scriitori români”**.

Parcurgând titlurile volumelor semnate de Irina Petraș (antologii, dicționare, albume, eseuri, evocări, memorii, medalioane), e lesne de remarcat că nu puține conțin vocabula „Cuvinte”, „Clujul”, „Transilvania”. Nu întâmplător, în „Clujul în cuvinte”, preambulul său - intitulat „Fragmente despre locuire” - e precedat de un moto al lui Gaston Bachelard:

„Dar ținutul natal nu este atât o întindere, cât o materie; este un granit sau un pământ, un vânt sau o uscăciune, o apă sau o lumină. Ne materializăm reveriile în el; prin el visul nostru își capătă adevărata substanță: lui îi cerem culoarea noastră fundamentală.”

O confirmă însăși sibianca noastră, titrată la Universitatea „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca și apoi redactor la reviste clujene și colaboratoare la publicații din centre de cultură, relevante pentru discernământul său în abordarea textului literar.

Încât, e potrivit să reamintesc cuvintele lui Constantin Noica: „*Ardealul a reprezentat starea noastră de veghe.*”

Toate acestea ne îndreptăţesc, pe noi, membrii Filialei Cluj, să trăim - fără teamă, fără jenă - orgoliul că, în contextul naţional al Uniunii Scriitorilor, filiala noastră se situează pe cel mai înalt palier valoric al acestui organism de cultură şi literatură. O recunosc şi o seamă de colegi de condei din afara arealului nostru.

Și încheie cu opinia „Eirenei”: „Cred în continuare că viața literară a unui loc își crește vârfulurile pe un fundal divers, inegal și pestriț, foarte activ, care întreține, în cele din urmă, chiar nevoia de literatură.” Asta, atâta vreme cât starea de emulație de genul „eirene” este reală.

**România
literară®**

PREMIUL
CARTEA ANULUI 2022

decernat de **România literară**

IRINA PETRAȘ, *Efectul de crepuscul. Eseuri, divagări*

Editura **Scoala Ardeleană**

„Gândirea vieții printr
cărți este una în mișcare -
conexează, se întoarce
din drum, repetă, revine
cu nuanțe, remaniază
discret în pas cu mereu
alte lecturi.”

Premiile Academiei Române

Irina Petraș, Dinu Flămând, Marcel Lupșe, printre laureați

Academia Română a decernat, în Aula Academiei Române, premiile pentru cele mai valoroase creații științifice și artistice realizate în anul 2020. Evenimentul s-a desfășurat în Aula Academiei Române, începând cu ora 10, în prezența membrilor Adunării Generale.

Premiile se acordă, conform regulamentului, în cadrul celor 14 secții științifice ale Academiei Române și anume: literatură și filologie, istorie, matematică, fizică, chimie, științe tehnice, tehnologia informației, biologie, medicină, agronomie, silvicultură, sociologie, psihologie, filosofie, arte plastice, teatrale și muzicale.

FILOLOGIE ȘI LITERATURĂ

Premiul „Titu Maiorescu“

Lucrarea: Ochi minții

Autor: **Irina Petraş**

Premiul „Mihai Eminescu“

Lucrarea: Omul cu vâslă pe umăr

Autor: **Dinu Flămând**

ARTE, ARHITECTURĂ ȘI AUDIOVIZUAL

Premiul „Ion Andreescu“

Lucrarea: Expoziția Descânt (Muzeul Național al Literaturii Române)

Artist plastic: **Marcel Lupșe**

Bun venit noilor colegi în Uniunea Scriitorilor din România, Filiala Cluj

Reuniune de sărbătoare, cu recoltele anului, la Uniunea Scriitorilor din România, Filiala Cluj. Moderator: președinta noastră, Irina Petraș, pe care o felicităm pentru Premiul Academiei Române și salba de premii de anul acesta! Urâm bun venit noilor colegi ce au intrat în structurile profesioniste. Felicitări Ioan Cioba, Vasile Filip, Ana Herța, Izabella Bejan-Krizsanowski, Oana Boc, Robert Istvan Laszlo, Anca Meiroșu, Ionuț Țene. La mulți ani, cu inspirație, sănătate și bucurii tuturor colegilor!

Crăciunul scriitorilor

Cum arată Crăciunul dumneavoastră? Ce ne spuneți despre colindele copilăriei? Care era colinda preferată? La cine mergeați la colindat? Cu ce erați răsplătiți? Cât din colindul străbun mai păstrează, azi, românii?

Irina Petraș

Crăciun cu bunicii

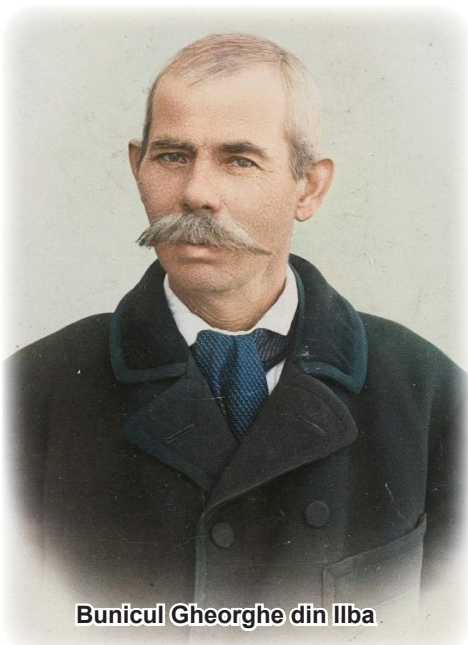
Etimologic, *bunătatea se așează definitiv pe fruntea bunicii noastre. Limba română nu reține decât arareori mărimea/autoritatea și bătrânețea. În engleză, germană, franceză, de pildă, are putere mărimea autoritară, de îmblânzit, eventual, cu diminutive. În română, Bunul și Buna, cu diminutivele asumate Bunicul și Bunica, nu sunt concurați de tata ori mama mare, nici de tata al bătrân și mama a bătrână. Calitatea esențială e bunătatea, cu înțelegerea și îngăduința alături și de ambele părți – înțeleaptă, din partea bătrânului, condescendentă, din partea tânărului.*

Bunicii din cărți, dar și din viață sunt legați de un loc în care, cum ar spune Bachelard, căutăm *culoarea noastră fundamentală; locul natal, cel spre care te îndrepti cu amintirea sau aievea* (verbul e aici foarte propriu, întoarcerea spre/la bunici aduce *dreptatea și îndreptarea*, fie și părelnică, a relexor dinăuntru și din afară). *Moșul este originar și întemeietor. Strămoș, bunnic, bătrân înțelept și statornic, veghează și dăruiește* (vezi ipostaza instituționalizată de Moș Crăciun). Tot așa, *bunica arhetipală ar putea fi descrisă împrumutând secvențe din portretul Mamei lui Blaga: o ființă primară, eine Urmutter, cu instincte materne și feminine preistorice... Existență încadrată de zarea magiei...*

Mi-am cunoscut doar bunica din partea mamei, din Nocrich/Sibiu, și bunicul din partea tatei, din Ilba/Maramureș. De ei leg amintirile cu Crăciunul copilăriei. Bunica, mare cititoare de povești și meșteră în făcut dulciuri mai puțin obișnuite la țară: lichior de ouă, tort de ciocolată, își primea de sărbători nepoții cu cozonaci și *hencleșe*, cu masa mare întinsă în *casa de dinainte* să încapă toți în jurul ei, cu fața de masă albă *ca helciu*, pe care așeza în fața fiecăruia un bulgăre de mămăligă fierbinte, cu o adâncitură în mijloc în care să înfigi bucăți de carne, cârnaț, caltaboș pescuite din marele ceaun de tuci care trona, sfârâind, în mijloc alături de o varză murată adusă din beci și feliată într-un blid mare de lut și de ulcele cu *moare* rece. Bradul, nu prea mare, dar împodobit frumos cu beteală, nuci poleite și globuri, era atârnat de grindă, să putem trece și pe sub el și să fie locul mai larg. Sigur, veneau colindători, dar mai ales îmi plăceau melodiile cântate la fluier sau muzicuță de fratele cel mic al mamei.

De la Ilba, țin minte o întâlnire de Crăciun a Petrașilor. Aveam vreo șase ani. În capul mesei, parcă văd mustața solemnă a bunicului, care mă privea amuzat-intrigat că îi spusese *bună ziua*, fiindcă tradiționalul și aproape obligatoriul *sărut* mâna nu intra în vederile mele. Apoi, cufărul uriaș de lemn sculptat plin cu cozonaci puși la păstrare; stiva de perne înflorate, înaltă până la grindă; drumul cu sania de-a lungul satului, printre casele vopsite în albastru, ca să-i vedem pe toți și să ne vadă și ei. Sania cu zurgălăi era oprită din loc în loc de rude și prieteni ieșiți în drum cu ulica de vin, cu *pancove* și cu cozonaci, ca să ciocnim de bună vedere...

Îmi place complicata *istorie* a Crăciunului ca sărbătoare ori rit păgân copiat în fel și chip de creștini și adaptat feluritelor credințe și cutume. Ca orice *istorie*, e poveste și interpretare liberă și greu de deslușit cu toate fețele sale. Eu o leg, cum ziceam, de strămoși, de bunici. De bunătate.

Bunicul Gheorghe din Ilba

Bunica Maria din Nocrich

Laura Poantă

Crăciunul

Crăciunul sărbătorit pe 25 decembrie este în aceeași măsură o sărbătoare religioasă, cât și un fenomen global, cultural și comercial. Practicile întâlnite în această perioadă sunt și ele atât religioase, cât și seculare, pre-creștine. Creștinii sărbătoresc pe 25 Decembrie nașterea lui Isus din Nazareth, liderul lor spiritual. Obiceiurile cele mai des întâlnite, altele decât mersul la biserică, sunt schimbatul de daruri,

decorarea bradului, așteptarea Moșului, cina cu prietenii și familia. În SUA, Crăciunul a fost declarat sărbătoare federală abia în 1870. Dar mijlocul iernii și solstițiul de iarnă au fost sărbătorite mult înaintea Crăciunului, pe tot globul. Lumina și nașterea erau celebrate

cu secole înainte de Isus, pentru că noaptea cea mai lungă tocmai trecea și era urmată de creșterea treptată a zilelor, deci de speranță, de mai multe ore însoțite, de renașterea naturii. În țările nordice, erau arși bușteni aduși din pădure, iar scântelele ce săreau din ei erau simboluri ale belșugului. Pentru mulți, era singura perioadă din an în care aveau carne proaspătă pe masă și în care vinul și berea erau gata, numai bune de băut. Germanii îl celebrau pe Oden, un zeu fioros care aprindea focuri pe cer ca să îi vadă mai bine și decidea cine merită să trăiască. În calendarul roman vechi, solstițiul de iarnă cădea tocmai pe 25 decembrie și era sărbătorit prin onorarea lui Saturn, zeul agriculturii – binecunoscutele Saturnalii. Mâncarea și băutura erau din abundență, sclavii erau eliberați pentru o lună, școlile erau închise, toată lumea petrecea.

În secolul 4, fețele bisericești au decis să sărbătorească și nașterea lui Isus, nu doar Paștele. Papa Iulius I a ales data de 25 decembrie, deși nicăieri în biblie nu se pomenește de ea, cel mai probabil în încercarea de a înăbuși sărbătoarea romană. Suprapunând Crăciunul cu sărbătorile tradiționale ale solstițiului, care existau deja de secole, creștea și șansa ca el să nu fie neglijat, dar, vrând nevrând, a preluat o seamă din acele obiceiuri. În Evul Mediu, Crăciunul creștin înlocuise în mare parte sărbătorile păgâne – credincioșii mergeau la biserică, apoi sărbătoreau într-o atmosferă de carnaval, cu mult alcool, asemenea celei din Mardi Gras de azi. Crăciunul devenea momentul din an în care clasele sociale avantajate ajutau săracii, cerșetorii, nefericiții, aceștia mergând din poartă în poartă pentru mâncare și băutură. După ani de conflicte și turbulențe în toată lumea, în secolul 19 SUA reinventează Crăciunul, de data asta centrat pe ideea de familie și de fapte bune. Charles Dickens a avut un rol important cu *A Christmas Carol*, atingând coarda sensibilă a umanității, a sărăciei și a familiei. Era și momentul în care avea să se schimbe modul în care erau educați copiii și deveneau „permise” cadourile și atenția, timpul petrecut împreună – într-o zi liberă. Dar mereu s-a păstrat ceva și din vechile datini, în special în zonele unde există împreună diverse culturi, etnii și, deci, obiceiuri. Thomas Nast - un caricaturist politic, este cel care l-a desenat pe Santa Claus – un bătrân jovial, cu barbă albă și haine roșii – exact ca în poemul lui Clement Clarke Moore. Rudolph, cel mai faimos ren al tuturor timpurilor, a fost desenat de Robert May în 1939, ca reclamă la magazinele Montgomery Ward. (<https://www.history.com/topics/christmas/history-of-christmas>).

Ceea ce am vrut să spun, de fapt, este că indiferent de credință, etnie, zonă geografică, există în popor tradiții care sunt respectate și ținute an de an, de secole, mai mult sau mai puțin influențate de religie, și care dăinuie și în afara acesteia. În copilărie, într-o zonă săsească, într-o familie ne-dusă la biserică, făceam cozonaci, împodobeam bradul, primeam colindătorii îmbrăcați frumos – aveam hăinuțele pregătite de la începutul vacanței în dulap; țin minte și acuma o iarnă în care, din cauza bunătăților din bucătăria bunicii, care se cereau neapărat gustate chiar în timpul creării lor, am ajuns cam târziu în cameră să mă schimb și, pe când am terminat de tras ciorapii, bluza, fusta, mărgelile, șosetele și cine știe câte și mai câte, colindătorii își terminaseră treaba și pleaseră. Avantajul a fost că am rămas cu bănuții pregătiți pentru ei și am lins toată seara ciocolata din vase îmbrăcate ca de sărbătoare.

Narcisa Știucă

Tradițiile noastre urbane

Amintirile mele din copilărie nu sunt nici pe departe rurale: m-am născut și am crescut într-un cartier multiethnic din București. Dar, sigur, aveam și noi tradițiile noastre parte urbane, parte etnice. Împodobeam în Ajun cu părinții bradul de Crăciun, cu lumânări adevărate și ghirlande de hârtie creponată, cu bonboane „Salon” învelite în poleială multicoloră și globuri de sticlă - mult prea fragile pentru elanul nostru. Moș Crăciun era un vecin bătrân care venea îmbrăcat cu un cojoc pus pe dos și cu barbă de vată și îmi cerea să spun o poezie: inva-

riabil, era o poezie de Otilia Cazimir. Urmam masa în familie, vizitele la mătuși, schimbul de cadouri. Era de fapt o singură zi, o sărbătoare disimulată fiindcă am crescut în comunism. Către Anul Nou, lucrurile se oficializau: în Piața Palatului trona un brad imens, se făcea târg de jucării cu vată de zahăr și turtă dulce, patinoar artificial, se puneau în mișcare trenulețe electrice și își făcea apariția Moș Gerilă. De Ziua Republicii (30 decembrie), făceam serbare urmată de bal mascat la Palatul pionierilor de la Cotroceni. Acasă, sosea cadoul „de la sindicat”, și acesta invariabil: ceva de îmbrăcat (îmi amintesc un pulover de un verde-smarald cu model norvegian), ciocolată „Pitic”, napolitane „Aida” (cu cremă de migdale) și vreo două portocale. Mai țin minte că vecinii mei celebrau Hanukkah, iar tatăl meu și prietenii lui se felicitau cu „as eínai chrísimi i génnisi tou Christou!” (prin Transilvania se spune „Nașterea lui Hristos să vă fie de folos!”) și că se adresau unul altuia cu „arhondas” până la Sf. Ion, ca să le priască noul an. Niciodată nu am simțit că ar trebui să fie altfel: totul era natural, fără curiozități și fără prejudecăți, ne respectam reciproc și, când am crescut mai măricei, ne și analizam reciproc. Atunci am descoperit asemănări și deosebiri de profunzime fiindcă pe cele evidente aveam grijă să le ascundem în timpurile acelea deloc prielnice. Prin urmare de cântece de Crăciun, mers la biserică, urări în gura mare nici nu putea fi vorba...

Horia Gârbea

Primul Crăciun fără mama

Crăciunul meu este unul tradițional cu brad împodobit și daruri sub brad, cu cozonaci și vin. Până anul trecut cozonacii îi făcea mama și petreceam prima zi de Crăciun la ea. Nu știu cum va fi primul Crăciun fără ea.

În copilărie, fiind vremuri grele, sub regim comunist, Crăciunul era mai puțin opulent, dar plin de aceeași bucurie. Petrecut mereu acasă. Nu se dădea liber de Crăciun, așa că plecam la schi doar în jur de Anul Nou. Mă bucur că fiul meu și-a trăit toate Crăciunurile în libertate.

În copilărie, nu mergeam la colindat. În București, cel mai adesea fără zăpadă, nu ar fi avut niciun haz. Apoi am trecut la casete, apoi

la DVD-uri cu colinde și neapărat filmul „Singur acasă”.

Un detaliu: în ultimii 10 ani mi-am petrecut toate nopțile de Ajun și Anul Nou traducând teatru. Mi-am făcut o tradiție din asta. Între timp ediția Shakespeare s-a încheiat, dar mai sînt dramaturgi elisabetani pentru multe nopți de Crăciun.

Bistrița magică

Adrian Alui Gheorghe

Colindele dau un semn de renaștere individuală și chiar națională, în fiecare capăt de an

Crăciunul era, în copilăria mea, o sărbătoare destul de restrictivă, nu era agreată în epocă, cel puțin oficial, latura religioasă a acesteia. Comuniștii îl izgoniseră pe Moș Crăciun și îl aduseseră din taigaua rusească pe Moș Gerilă. Din acest motiv, Crăciunul se sărbătorea pe ascuns, cu discreție. Se făceau hore în sat, baluri, de către flăcăii satului, dar ele erau puse pe seama vacanței tinerilor care se întorceau acasă în acea perioadă. Profesorii și învățătorii la școală ne spuneau că ne este interzis, ca buni pionieri, să umblăm *cu steaua*, un colind pregnant creștin. În același timp, mare parte dintre ei ne deschideau poarta, să-i colindăm „cu steaua”, când ajungeam în preajmă, ne mulțumeau pentru colind. Steaua era un colind care vestea, prin cei trei magi, nașterea Mântuitorului. Steaua era cea care îi conducea pe magi până la ieslea în care se născuse pruncul Iisus. Mai știu și acum textul

acelui colind, care începea cam așa: „Trei crai de la Răsărit/ Spre stea au călătorit ...”. Aveam și o stea, care era confecționată de tatăl meu, împodobită de mama, care era dintr-un suport de lemn pe care au fost puse podoabe de hârtie, colorate, care aveau și câțiva clopoței care vesteau Nașterea. Porneam cu steaua în dimineața de Crăciun, foarte devreme, pe la ora 6, era încă întuneric, trebuia să îi trezim pe oameni, să le dăm vestea Nașterii. Umblam câte doi la o stea, mergeam în general pe la rude și vecini, la preotul satului, părintele Oceanu, pe la câțiva profesori. Pregătirea pentru Crăciun pornea, însă, de la începutul Postului Crăciunului, care era de șase săptămâni. Nu se punea problema să nu postim, adică să ne abținem de la carne, lapte, ouă, mâncarea era exclusiv vegetariană. Ne bazam pe multe fructe, pe legume din beci. Nu era rău, mama era expertă în bucate de post, cu gust și consistente. La sfârșitul postului mergeam la spovedit, la preotul satului, apoi ne împărțăseam. Când stăteam la rând la spovedit, îi vedeam pe unii dintre profesorii noștri care intrau peste rând la preotul satului, pentru același lucru. La școală, însă, ne spuneau că nu avem voie să mergem la biserică, dar nu se obosea nimeni să ne monitorizeze. Dublul limbaj era foarte prezent în epocă, am crescut cu el. Îmi amintesc de un singur brad împodobit în copilărie, era unul destul de rar în crengi, pe care mama legase câteva bomboane, nuci învelite în staniol, ceva colaci pregătiți de ea, ghemotoace de vată erau puse pe crengi, să simuleze zăpada. Cred că erau și niște lumânări cu suport metalic, care se aprindeau la propriu, trebuia să fii atent, să nu ia foc bradul, dacă le aprindeai. Eram destul de mic, aveam șapte, opt ani, când mi s-a împodobit bradul, dar am primit vizita unui vecin care a subtilizat toate dulciurile. Ca efect, ai mei nu au mai împodobit niciodată brad în casă. Darurile constau în ceva haine de sezon, de la indispensabile la cămăși, mănuși, fular. Aveam părinți practici.

Cu oarecare fast, oficial, se sărbătorea sosirea Noului An. Mergeam cu uratul, cam jumătate de sat, adunam colaci, mere, nuci, dar și ceva bani. Bani erau rari, mai mult pe la rude, la profesori, la preot. Mergeam în grup, dar urătura o spunea fiecare, separat. Seara nu se întâmpla mare lucru, aparat de radio am avut pe la zece ani, așa că nu prea aveam motive să stăm de veghe. Părinții mergeau la vecini, se cinsteau, nu exagerat, își urau unii altora cele de cuviință. Îmi amintesc că mergeam și eu la vecini, stăteam și noi, copiii, până apărea în undă, la radio, un urător celebru în epocă, care era și meteorolog, unul numit Topor. Părinții, maturii, se amuzau de anumite șopărlite cât de cât ideologice pe care le strecura urătorul. Peste noapte veneau benzile de mascați și ne urau. Nu am fost niciodată un fan al mascaților, nu le puteam recepta prestația ca teatru, mi se părea totul o excesivitate a urăturii, nu pricepeam de ce trebuie ca niște oameni civilizați de altfel, să se comporte urât. Sub mască fiind spuneau de toate, inclusiv vulgarități, obscenități. Pe la paisprezece-cinsprezece ani mergeam cu „haiducii” sau „banda lui Jianu”, un fel de teatru folcloric, în care personajul principal, Jianu, era trădat, era prins și apoi eliberat de „oamenii de bine”. Nu mă dădeam în vânt după asemenea reprezentație, dar trebuia să fiu în rând cu lumea. Apoi am mers cu altă formație, „banda lui Bujor”, dar și cu „arnăuții”, o formă dansantă a prezenței grecilor fanarioți în comunitățile românești. Am niște fotografii din acea perioadă, fiindcă pe data de 2 ianuarie, după trecerea în Noul An, trebuia să mergem cu toții să facem fotografii la Târgu Neamț. Stăteam la cozi lungi în fața singurului atelier fotografic, veneau mascații și „benzile de urători” din toate satele din jur. Luam cu noi și fetele satului, dădea bine în poze. Am găsit în arhiva mea o fotografie din acea perioadă, cred că este din anul 1974, după prestația „arnăuților”. Nu vreau să spun care sunt, în această fotografie, sper că nu m-am schimbat prea mult.

Îmi plac colindele, astăzi mai mult ca altădată. Și rămân la aprecierea că avem o adevărată zestre folclorică, diversă și spectaculoasă, care dă un semn de renaștere individuală și chiar națională, în fiecare capăt de an.

Simona-Grazia Dima

Prin zăpadă la casa bunicilor

În copilărie Crăciunul a fost mereu pentru mine fermecător și palpitant – un moment al păcii depline și al unui miracol în pregătire (pe atunci nu înțelegeam toate implicațiile religioase ale sărbătorii). Colindam la rudele noastre dragi, împreună cu părinții, mergeam prin zăpadă la casa bunicilor atât de credincioși, unde ne întâmpinau și câte un unchi sau o mătușă, veseli și cumsecade, iar bunica, o maestră a tuturor artelor căminului, îmi oferea cu dragoste cele mai gustoase și fine prăjiturele și gustări. Îi spuneam (mai târziu) că merită premiul Nobel pentru gastronomie, așa cred și azi, fiindcă, în pofida lipsurilor, a stării aproape de indigență a familiei acestor oameni culti, dar marginalizați de comuniști din pricina studiilor juridice ale bunicului și a funcțiilor ocupate de el, firesc, în celalalt regim (prim pretor, subprefect), ea, înconjurată de icoane și scripturi, știa să pregătească veritabile capodopere culinare din mai nimic, să transfigureze materia printr-un incredibil talent, nutrit de iubirea sa nelimitată pentru familie.

Astăzi petrec Crăciunul în chip mult mai ascetic, recitind sistematic, cu săptămâni înainte Evangheliile, spre a încorpora sursele mesajului hristic, adâncită într-o stare contemplativă. Nu pot mânca mult de ziua sfântă, dar nici nu mai merg să colind în Ajun, pe de o parte fiindcă Bucureștiul e un oraș destul de rece și, pe de altă parte, pentru că oboseala adunată peste an mă îndeamnă la reculegere. Mă gândesc cu acest prilej la bunica, o văd cu ochii minții. Cânt cu înfiorare, ca întotdeauna, cele mai frumoase colinde, alături de mama mea, la fel de bucuroasă și de suavă de când o știu. An de an, mă transpune, cu vocea ei minunată, în lumea bunătății și a atotînțelegerii, conferind cu adevărat aură sacră celei mai pașnice și înduioșătoare sărbători creștine. Cântam *O, ce veste minunată* (colinda noastră favorită), *Domn, domn să înălțăm, Bună dimineața la Moș Ajun, Astăzi s-a născut Hristos, Trei păstori, Florile dalbe, Praznic luminos, Moș Crăciun cu plete dalbe, Noapte de vis, Trei crai de la Răsărit, Steaua sus răsare, O, brad frumos!* și încă altele. În studenție cântam și în parohia unui preot prieten de familie, cu atâta foc, încât el a vrut să mă rețină alături de alți enoriași înzestrați cu har muzical, ca să mergem cu toții la colindat prin cartier. Sfiala, ca și stresul presupus de pregătirea examenelor, m-au oprit de la această experiență interesantă.

Eu cred că poporul nostru e religios, cu o credință asumată până în străfundul sufletului, încât, chiar dacă aparențele arată un anumit consumerism unit cu secularizarea, în clipele esențiale el își revelează fondul creștin – un har natural, crescut firesc în inima sa.

Ștefan Borbély

Pentru masa festivă de familie din seara de Crăciun, mama mea pregătea, între altele, delicioasa „buturugă”, prăjitura în formă de trunchi de copac, frumos ornată cu ace de brad la punctul de întreținere al celor două ramuri. Servirea ei era condiționată de un ritual anume, care pe mine m-a intrigat dintotdeauna, neștiindu-i prea bine originile până hăt departe în timp, când am început să studiez mitologie. La Făgăraș se credea, cutumiar, că prăjitura provenea din arta culinară vieneză, ca mai toate bunătățile rafinate cu care eram delectați la mesele de Sărbători, convingere ce s-a dovedit a fi, în cazul de față, doar o formă de partizanat „imperial” iluzoriu, fiindcă enciclopediile de gastronomie credibile sugerează că „buturuga”, numită *bûche de Noël* în limba franceză, a apărut pentru prima oară în vitrinele cofetăriilor pariziene de secol XIX, deși o contribuție minusculă trebuie să fi avut și englezii în convertirea ritualului mitologic în ritual culinar, dacă ținem cont de faptul că sintagma *Christmas log*, cu care se denumea buturuga reală, arsă în foc, ar fi apărut, pentru prima oară, în poemele lui Robert Herrick din 1648, ea fiind resemantizată, patruzeci de ani mai târziu (în 1686-87), de către John Aubrey în *Yule log* (în secțiunea dedicată Crăciunului din *Remains of Gentilisme and Judaism*), cu evidenta intenție de a le reaminti tuturor că obiceiul de a arde un trunchi de copac cu prilejul serbărilor solstițiului de iarnă trimite mult dincolo de Creștinism, fiind un vestigiu al obiceiurilor arhaice, păgâne, practicate în regiunile septentrionale ale Europei.

Ritualul care-mi întârzia mie plăcerea de a savura „buturuga” apetisant învelită într-o opulentă cremă de ciocolată presupunea arderea prealabilă, completă, a unei crenguțe uscate, care se așeza lângă prăjitură și care se aprindea într-o tăcere solemnă, chinuitoare de altminteri pentru sucurile noastre gastrice puse în așteptare. Grijă de a o asigura îmi revenea mie. Estetica ei nu-mi putea fi indiferentă, fiindcă ea făcea parte din ceremonial. Ieșeam, în consecință, cu câteva zile mai devreme, în parcul din centrul orașului sau pe alea care înconjură Cetatea, alegeam mai multe „mostre” plauzibile și-n cele din urmă rămâneam cu candida cea mai arătoasă, adică cu aceea care devenea cea mai frumoasă după uscare. Am asociat dintotdeauna „buturuga” cu plăcutul miros al lemnului ars care umplea încăperea, combinat cu cel emanat de lumânările de pe brad, motiv pentru care, de-a lungul deceniilor care s-au scurs de la aceste prime amintiri, am tot izbutit să exasperez câteva generații de studenți și de prieteni cu recomandarea de a nu se mulțumi cu becuțele pe care, mai nou, le oferă comercianții, ci de a pune pe brad și câteva lumânări reale, întrucât lumina lor este cea „autentică”. Eventual, de a aprinde și câte o crenguță, cu fereală să nu se incendieze casa.

De ce se ardea buturuga de copac de Crăciun, adică de vechile sărbători solstițiale din decembrie? Cu siguranță, Ion Ghinoiu greșește în *Calendarul țaranului român. Zile și mituri* (Ed. Univers Enciclopedic Gold, 2020, p. 411), atunci când afirmă că „copacul tăiat [butucul] simboliza moartea anuală a zeului Crăciun, care renăștea, prin ritul funerar de incinerare practicat de daci și de daco-romani înainte de creștinare”. Adevărul ne vine, mai degrabă, din zonele de nord ale Europei, unde vechii germani sărbătoreau timp de 12 zile, începând cu solstițiul de iarnă, perioada de „creștere” în putere a soarelui nou, „născut” în

Yule

noaptea de 25 decembrie, când crugul solar își schimba dinamica, „pierderea de putere” care culmina cu ziua cea mai scurtă fiind urmată de o reenergetizare. Acestea sunt cele două săptămâni pe care, azi, noi le echivalăm cu ciclul sărbătorec de sfârșit de an, care debutează cu Crăciunul și se termină cu Boboteaza.

Semnificația „nașterii”, care explică și motivul pentru care creștinii optează pentru această parte a anului atunci când sunt puși în situația de a fixa ziua venirii pe lume a lui Isus, a fost lămurită de Venerabilul Bede în *De temporum ratione* (725): din vechime, spune el, noaptea de 25 decembrie a fost sărbătorită ca *Modranecht* (sau *Modraniht*), adică „Noaptea Mamei”, presupunându-se că în fiecare an, de 25 decembrie, lumea trece din nou prin pântecul Mamei Primordiale, cu scopul de a dobândi energiile trebuincioase noului ciclu de creștere.

Se mai credea, de asemenea, că în cele 12 zile ale ciclului solstițial de iarnă (de la Crăciunul la Boboteaza zilelor noastre), soarele nu are încă suficientă putere pentru a se întrema, oamenii văzându-se obligați să îi „trimită lumină” sau foc pentru a-l ajuta să treacă peste momentul de nesiguranță infantilă. Ritualistica trunchiului de copac incinerat (*Yule log*) indică, fără doar și poate, un cult solar abordat prin intermediul magiei imitative. Etimologia cuvântului *Yule* trimite înspre rădăcina *hweol*,

care desemnează roata celestă, punctul de „salt” sau de trecere înspre un nou ciclu temporal. Așa se explică motivul pentru care numeroase rituri practicate în această perioadă presupun mimarea unor sărituri, cum este, de pildă, săritul peste foc, și tot așa motivul pentru care ritualistica Anului Nou e suprasaturată de praguri, de locuri de trecere.

Un subdomeniu, de care nu avem loc să ne ocupăm aici, e omniprezența caprei, a țapului și a simbolurilor conexe în această perioadă a anului, așa cum se întâmplă cu *Yule goat* la nordici, unde, în accepțiune arhaică, Moșul de Promoroacă vine nu cu o sanie trasă de reni, ci călare pe o capră sau pe un țap. Motivul îl reprezintă, în cele din urmă, vechea ritualistică sumeriană, unde zeii primordialii ai fertilității (Ea/Enki, de pildă) au drept pardedru un asemenea animal, momentul fiind foarte bun pentru a ne reaminti că Zeus, la greci, a fost hrănit și el de o capră, Amaltheia. Marele zeu al fertilității din panteonul slav, apropiat de noi, pe nume Dažbog, a perpetuat aceste atribute, fiind reprezentat cel mai adesea sub forma unei capre albe. Aceasta e, de altminteri, Căprița, împodobită cu betele și clopoței, cu care colindătorii noștri defilează din casă-n casă, jucând-o pentru a le ura gazdelor primitoare mult noroc și spor în anul care vine. (...Ceea ce scriitorul acestor rânduri le urează și cititorilor săi, de va exista vreunul.)

Nicoleta Milea

La răscruce de drumuri, Crăciunul amintirilor mele!

Ningea. Ningea frumos. Ningea abundent. Ningea adânc. Ningea pe pământ și în noi. Ningea ireal într-o noapte. Dar nu în orice fel de noapte. Era noaptea inegalabilei bucurii. Era noaptea de la răscruce de timpului. Era noaptea purității. Era noaptea iubirii. Era noaptea întrupării veșniciei noastre. Era noaptea când veneau de dincolo de zări, prin gura de rai, cohorte de stele. Sub șiruri de luminițe,

Întoarse în amintiri de hotar cu realul, porneam în lume pe cai înspumați. Niciunul n-ar fi putut acoperi, singur, realitatea și visul, simultan și deopotrivă...

Nu cumva era un alt început? Începutul de care aveam absolută nevoie, ca o purificare? Sau jocul stărilor, al împlinirilor, al visului meu de copil care trăia în două lumi? Cea de acasă, frumoasă ca sufletele părinților și ale bunicii. Cea de dincolo de Poartă, care ne arunca în așa-zisul *Colind de viață nouă*: „Dormi gazdă, ori nu dormi/ Că vă vin colindători!// la sculați cu toți/ Treziți și vecini de-ai voștri!// Feciori și fete mari,/ Muncitori și cărturari/ Să curețe curțile/ Îs curate. Nu te uiți?/ Dar ce curți-s aceste curți?/ Cu casele tencuite/ Și-năuntru văruite/ Ușile dezăvorâte./ Cămarile cu de toate,/ Iar în vârfurile lor/ Joacă și doi porumbei,/ Albi și tare sprintenei/ În mijlocul colectivului/ Și sub steagul tricolor/ Și picară ce picară,/ Se luară de zburară,/ Jos spre mare se lăsară,/ Apă-n aripi ei luară,/ Rubinele-n ghericele/ Veniră- napoi cu ele/ Și la cer se ridicară/ Rubinelele lăsară,/ În flori se prefăcură/ Și apa când lăsară/ Tare mi se parfumară./ Toate-s ca să-nveselească/ Astă casă tinerească./ Crescută în zori cu rouă,/ De viața asta nouă/ Sub steagul partidului,/ Ce ne-ndeamnă-n viitor/ Să muncim cu mai mult spor.”

Cum să-mi fi plăcut așa-zisul colind? Îl scrisesem pe o foaie și, de fiecare dată când îl citeam, nu înțelegeam de ce este un colind această înșiruire de cuvinte, pentru că acasă, altceva învățasem de la bunicii mei că este colindul...

În zona noastră se colinda în dimineața zilei de 24 decembrie, de la miezul nopții, până la răsăritul soarelui, dar noi, copiii, prelungeam până spre 7:00, 8:00 dimineața. Cetele de colindători erau formate din băieți. Noi, fetele, nu eram acceptate, așa că ne grupam și noi, după prietenii sau grade de rudenie și porneam la colindat, sub protecția unui părinte. Comunitatea tradițională era destul de conservatoare, prefera cetele de băieți, considerând că urările acestora erau aducătoare de spor, belșug și prosperitate. Colindătoarele fete erau acceptate de familiile rudelor, prietenilor și vecinilor, scurt: Bună dimineața la Moș Ajun/ Măine la Crăciun/ Ne dați, ori nu ne dați!// Hai, cu trei!// Eu și verișoarele mele alte colinde cântam bunicii, colinde învățate de la ei și notate cu o rară plăcere în *Caietul colindelor mele*, pe care-l păstrez cu sfințenie și acum. Nu înțelegeam atunci de ce era așa o mare diferență între aceste colinde și *Colind de viață nouă*, învățat la școală, cum nu înțelegeam de ce ne spunea bunicul pe cele din *Caietul colindelor mele* să le păstrez ca pe o taină, dar și ca pe o rară bogăție, a cărei vreme va veni ea odată. Și a venit, dar târziu pentru mine și generația mea!

Colinda preferată? „O, ce veste minunată,/ Lângă Viflaim se-arată,/ Cerul strălucea/ Îngerii veneau/ Pe-o rază curată./ Cerul strălucea,/ Îngerii veneau,/ Pe-o rază curată./ Păstorilor din câmpie/ Le vestește-o bucurie:/ Că-ntr-un mic locaș/ Lâng-acei oraș/ S-a născut Mesia/ Că-ntr-un mic locaș/ Lâng-acei oraș/ S-a născut Mesia// În coliba păstorească/ Vrut-a Domnul să se nască/ Să se nască/ Și să crească/ Să ne mântuiască/ Să se nască Și să crească/ Să ne mântuiască.”(O, ce veste minunată!)

Nici nu terminam bine să-i colind astfel pe părinți și pe bunici, că deschideam *Caietul colindelor mele* și continuam: „La Viflaim colo-n jos. Seara pe-nserate/ Fecioara Maria/ În Viflaim cetate/ Călătorind sosea// Și fiind obosită/ Sălaş își căuta/ Și-n Viflaimul mare/ Nimeni n-o lăsa// Atunci Sfânta Fecioară/ Din Viflaim ieșea/ Și-n câmp într-o poiată/ De vite, se-așeza// Și între dobitoace/ Pe fânul cel uscat/ Născut-a Preacurata/ Un mare Împărat// S-aude glas spre seară/ Al clopotelor cânt/ Că vine, vine iar/ Iisus pe-acest pământ// El vine-n haina albă/ De îngerași purtat/ Să spele lumea-ntr-oare/ De rău și de păcat// De-atunci în orice casă/ S-aud colindători/ Colinda lor duioasă/ Răsună până-n zori// Sculați creștini de grabă/ Și colindați frumos/ Și faceți loc în casă/ Copilului Hristos/ Nașterea lui Hristos// Veniți astăzi, credincioși/ Să sălțăm, să sălțăm/ De nașterea lui Hristos/Să ne bucurăm, să ne bucurăm// Că el astăzi în Viflaim/ S-a născut, s-a născut/ Precum au vestit proorocii/ Mai de mult, mai de mult// Din Maria Preacurata/ S-a născut, s-a născut/ Mântuire astăzi nouă/ Ne-a făcut/ ne-a făcut/ În iesle cu vitele/ S-a culcat, s-a culcat/ Cu un prunc mic în scutece/ Înfașat, înfașat// Cei trei crai din răsărit/ Se ivesc, se ivesc/ Aur, smirnă și tămâie/ Îi dăruiesc, îi dăruiesc// Îngerii și păstori cântare/ I-au adus, i-au adus Și noi să-i cântăm mărire/ Întru cei de sus, întru cei de sus// Pace și bună-nvoire/ Pe pământ, pe pământ/ Că azi s-a născut în lume/ Domnul Sfânt/ Domnul Sfânt!”(La Viflaim acolo-n jos) Și mai departe: „Deschide ușa creștine/ Că venim din nou la tine/ Drumu-i lung și-am obosit/ De departe am venit//Că la Viflaim am fost/ Unde s-a născut Hristos/ Și-am văzut și pe-a sa mamă/ Pe care Maria-o cheamă// Cum umbla din casă-n casă/ Ca pe fiul său să-l nască/ Umbla-n sus și umbla-n jos/ Ca să nască pe Hristos// Umbla-n jos și umbla-n sus/ Ca să-l nască pe Iisus./ Roată, roată prin cetate,/ Case, hanuri, pline toate// Căutând, găsi apoi/ Un staul frumos de oi/ Și-acolo pe fân, pe jos/ S-a născut Domnul Hristos// Cete de îngeri coboară/ Staulul îl înconjoară/ Îngerii cu flori în mână/ Împletesc mândră cunună// Pe cunună-i scris frumos/ Astăzi s-a născut Hristos, Care cu puterea sa/ Va împărăți lumea// Și de-acum până-n vecie/ Mila Domnului să fie,/ Tuturor cu bucurie/ Și de mare veselie.”(Deschide ușa, creștine!)

Și mai departe „Steaua sus răsare/ Ca o taină mare/ Steaua strălucește/ Și lumii vestește/ Și lumii vestește// Că astăzi Curata/ Prea Nevinovată/ Fecioara Maria/ Naște pe Mesia/ Naște pe Mesia//Magii cum zăriră/ Steaua și porniră/ Mergând după rază/ Pe Hristos să-l vază/ Pe Hristos să-l vază// Și dacă porniră/ Îndată-l găsiră/ La Dânsul intrară/ Și se închinară/ Și se închinară// Cu daruri gătite/ Lui Hristos menite/ Având fiecare/ Bucurie mare/ Bucurie mare// Care bucurie/ Și aici să fie/ De la tinerețe/ Pân la bătrânețe/ Pân la bătrânețe!”(Steaua)

Nu m-aș mai fi oprit din visul copilăriei, dacă nu m-ar fi îmbiat mirosul de colaci aburinzi, pe care bunica doar îi scosese din țestul de pământ, colaci pe care ni-i împărțea nouă, copiilor-colindători. Îi puneam în trăistuța frumos cusută, cu mult înainte pregătită, și pe care o umpleam cu mere, nuci, covrigi, biscuiți și alte bunătăți de post, de pe la gospodinele caselor colindate. S e întâmpla să mai găsim și porți încuiate, dar nu ne supăra, Dumnezeu știa de ce...

Puțin se mai păstrează real, în zonă din ceremonialul colindatului. Serbările școlare promovează datini, tradiții, obiceiuri. Practica însă, nu!

O dată cu satul, pleacă și toate ale lui într-o altă lume...

Valentin Marica

În calmul aducerilor-aminte

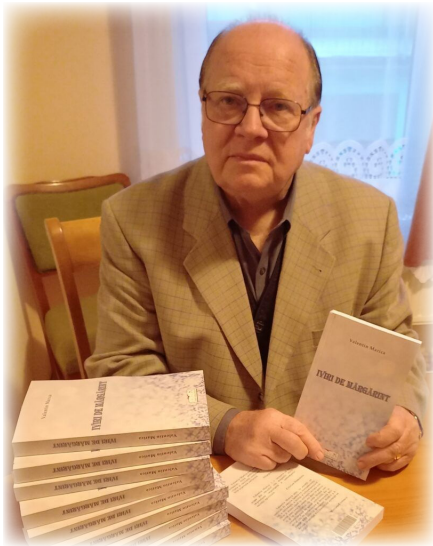
Moto:

În *Jurnalul fericirii*, Nicolae Steinhardt își amintește de căldura și buna-voie pe care le aducea Crăciunul. În fascinația luminilor din casa familiei Șteanu, *barba lui Moș Crăciun* părea anume coborâtă din cer, sfințind locul. Era ca în *Colindul de Crăciun* al lui Dickens de fermecător și de blând.

Colindam *Puică neagră bagă-n sac*, neocolind nicio casa din sat, simțind că la fiecare, în poartă, stă, așteptându-ne, Dumnezeu. Erau atât de mici urmele pașilor noștri în zăpada Ajunului, de parcă niște miei pășeau pe miezul alb de cer. Miez alb de cer aveau în respirația Ajunului pupezele pe care le scotea mama din cuptor, gata să zboare în traistele copiilor-colindători; după ce le învelea, în clocotul lor de aburi, în merindări, să meargă la Dumnezeu. Cât de mult credeam în călătoria lor spre *cuibul ceresc*, așteptând să se reîntoarcă pe colțul mesei!

În așteptarea Sfântului Ajun, îmi părea mie, atunci, că toate cele din fața ochilor, gardul de nuiele, clăile de fân, cumpăna fântânii, poarta, ocolul oilor, șura cu carul și plugul, hornul casei, cărările din curte, desenele din fascinantul abecedar din care luam, sub ochiul ferestrei, minunile lumii, intrau în *vuiet de lumină*. Mi se părea că au alte forme, din ce în ce mai netede, mai îmbietoare, mai înalte, întretându-se în fior de așteptare. Ecoul suav al colindelor repetate în seriile Postului le devenea înveliș. Colindam, la subsuara mamei, *Lilioară și a nost Domn* și *Maica Sfântă s-o luat*, mirându-mă cum de la ferestre dispărea întunericul, de parcă totul intra doar în grija calmă a unor zori, albind locul ce urma să fie îmbrățișat de veșnicie. Apoi, cerul și pământul, casa omului și casa Domnului mărturiseau prin *raza soarelui-floarea soarelui* despre cel biruitor. În Nașterea Lui ne regăseam puritatea, cerul pașilor și nepăcatul vorbelor, știam să ne întâlnim, să vestim, să visăm; să fim laolaltă; să ne înălțăm în tremurul de bucurie din dimineața când în bocanci găseam pachetele miraculos în care Moșul pusese câteva cuburi de zahăr. Cât de dureroasă și cât de dragă îmi este amintirea aceea, *atingându-mi fruntea de cea mai strălucitoare lumină*.

Visul se repetă, se toarnă-n colțurile mesei abur de iubire, viața se înnoiește în dor de mântuire: *E seara-n care icoanele tresar.../ Vor prinde rădăcina lumii-n ramă./ Colindători iau frigul de la porți./ Cerând nesomnul nostru vamă (...)/ Adoarme Prunc în turtă dulce. / Cămașa-i se destramă în ninsori. / Se-nchide rană-n ape fără mълuri,/ În rai de vorbe..., pân la cântători.*

Leon-Iosif Grapini

Colindatul pe la case

Cu puține excepții, în fiecare an mi-am petrecut sărbătorile de iarnă în satul meu natal, Șanț.

În vremea copilăriei mele, la Crăciun și Anul Nou, ne sălta inima de bucurie, nu doar mie și surorii mele, ci tuturor copiilor din sat, era vremea câștigurilor bănești pentru cei mici. Mergeam la colindat, în grupuri de trei-patru colindători, luam casele la rând, prin frig și prin zăpadă, colindam în târnațuri friguroase sau în tinde largi și întunecoase, *O, ce veste minunată* fiind colinda pe care o știam cei mai mulți dintre noi. De la o vreme, înghețați de frig și cu vocea răgușită, am fi lăsat obiceiul deoparte, dar nu ne puteam lăsa de cei cincizeci de bani (în două monede), ba chiar și un leu, primiți pe colindă, bani mulți, dacă te gândești că, în acele timpuri, un film la cinematograful sătesc costa un leu și douăzeci și cinci de bani, iar biscuiții *Eugenia*, șaizeci și cinci de bani. Colindam și în Ajunul de Anul Nou, iar, în dimineața zilei de întâi

ianuarie, mergeam la „gratulat”, doar băieții, răsplata era mică, cinci, cincisprezece sau cel mult douăzeci și cinci de bani, gospodarii cei mai zgârții se aprovizionau din timp cu mi-cuțele monede de cinci bani, așadar, câștigul nu compensa drumurile bătute, de la o casă la alta, prin gerul dimineții, însă, pentru o simplă urare, *AN NOU FERICIT!*, era, poate, o recompensă suficientă.

Între Crăciun și Bobotează, în fiecare zi, eu cu sora mea ne număram câștigul. Țineam monedele în căni de porțelan în care, peste an, mama păstra nimicuri (nasturi, ace, mosoare, piuneze și câte altele). Răsturnam conținutul pe masă și număram, cu încântare și satisfacție, monedele, de la cele mici, la cele mari, de un leu, monede de trei lei primeam rar, doar de la rude, le număram și plănuiam ce jucării și câte dulciuri ne vom cumpăra cu ele, deși știam că mama le va da, ca de fiecare dată, o altă întrebuintare.

Mai mare fiind, împreună cu prietenii, colegi de clasă, umblam cu *Banda lui Jianu* ori cu *Plugușorul*. Atunci, recompensa era mai substanțială, la numărătoare se adăugau și bancnote, nu prea mari, dar bancnote!

Astăzi, acest obicei, colindatul pe la case, este tot mai rar, copii să bată drumurile satului cu colindul sunt tot mai puțini, unele porți sunt încuiate, mai ales dacă zăpada lasă loc noroiului, lumea sărbătorește în familie și în fața televizorului.

Trăiesc, an de an, deși nostalgic acum, bucuria sărbătorilor de iarnă lângă bradul împodobit și printre ornamente așezate care pe unde prin casă, așteptând copii să mă colinde, așteptându-i îndeosebi pe nepoți, să-și deschidă cadourile aduse de Moș, și să mă bucur văzându-i fericiți...

Leo Butnaru

Născut la vremea colindelor

Cândva, provincia a fost Evul (meu) Mediu sau, altfel încondeiat: E(v)UL ME(di)U. (Bineînțeles, eludându-se trioul de litere dintre paranteze, se citește: **Eul Meu.**) Înaintea lui însă, au fost și au rămas numele părinților mei, Anastasia și Teodor, rostuite și rostite cu amăruia miere din paradisul cuvintelor; AU FOST CEI grație cărora, în 1949, la vremea colindelor și când se împlineau două mii de ani (ca s-o încep și eu grandios, triumfător, nu?! din zilele în care Iulius Cezar exclamase: *Alea jacta est!*, trecând Rubiconul, apărut-am și eu pe lume, în Zodia lui Pan ajuns capro-delfin sprijinit pe aștrii Vega și Altair susținuți de aripile clipoci-toare ale Constelației Vulturului. Adică era pe când Capricornul își scapăra coarnele de cremenea Carpaților sau de gheața Răutului, pe atunci râu încă important. Nu sunt bântuit de himerele heraldice ale unei (posibile) genealogii aristocratice, deoarece consider că noblețea necertificată a scriitorului ce aveam să devin, apărut pe lume la vremea feerică a poeziei colindelor, este în afara tabieturilor ereditare (sau e una ar**T**istocratică), precizând că părinții mei

erau simplisimi țărani proaspăt și dureros desproprietăți de colectivizarea și colonizarea ruso-sovietică.

Așadar, îmi sărbătoresc ziua de naștere la vremea colindelor și urăturilor cu „Să trăiți, să înfloriți, ca merii, ca perii în mijlocul primăverii”... Ca într-o derulare de basm, în care, puțin câte puțin, trece timpul pe ulița mare a satului nostru Negurenii de pe râul Răut din Estul Românesc.

În zori, colinde cântând despre pruncul etern al vieții dumnezeiești și omenești. Pruncul de referință, biblic, cum aș zice astăzi, când fenomenele trăiesc în experiența mea (sigur, de viață); atunci, în copilărie, eu însumi trăiam printre/în fenomene.

Colinde, colinde... „Saule, Saule, adu-ți turmele la staule”. Ecoul răspunde, parafrazat, prin unde prelungi: „Solii vin, Saule, solii...”. În mahala, la înțârcare, câte vreun prunc stă nehotărât între sânul mamei Maria și Calea Laptelui, cerească, fierbinte și aburoasă, de unde coboară și îngerii de ocazie ai zăpezilor.

Colindele și visele mele ca formă de basm personal. Se știe doar că vrăjitorii, magicienii de grad suprem eșuează în confruntare cu fantezia puiului de om ce se implică, inconștient, în experiențele imprudenței, în virtutea cărora, la un moment dat, pornise și copilăria mea spre *China ghiolului* din fața casei noastre, pe drumul mătăsiu braștei.

Iarna, zisă azi – de demult, tradițională, în toată legea, dar și fărădelegea crivățului. Vânt gonaci, zăpadă înviforată. Spre marginea satului răzbat cârduri de mistreți grohăitori prin zăpada bruscă a spulberului. Albe vârtejuri desirându-se până la ceruri. Ca și cum Negurenii noștri ar fi situați undeva dincolo de Cercul Polar, unde toate satele ar trebui să se numească Viforeni (1, 2, 3... 300... 3000...). Părinții se bucurau de abundența nămeților. Cu alte cuvinte, dar în același sens, vorbeau despre doctrina protecționistă a zăpezii pentru grânele de toamnă. Nu rămăseseră prea mult în trecut anii '46, '47, dar noi deja eram copiii care citeau povești nemuritoare (de foame). (Nemții Grimm-frații erau... interziși, de parcă minunatele lor basme, acum/atunci un deceniu, ar fi fost complicele lui... Hitler!) Ce nu-mi puteau da (nici chiar) poveștile – mai mult spațiu, mai mult acțiune, mai mult aventură, mai mult bine și frumos! – se întâmpla din abundență pe tavanul iatacului în care îmi aveam patul – pe ecranul de var al acelui dreptunghi de sus fantezia și-a proiectat miile, stră-miile de filme! (O, cinemateca mea de aur!... Cinemateca fanteziei și viselor copilăriei!...) Iar toate ale imaginației debordante nu făceau decât să sporească fantastic de mult impresiile pe care mi le crea fenomenologia rânduiri de anotimpuri, cuartetul lor fiind inaugurat de iarna lumii și a nașterii mele; iernile în care când eram atât de atent la vraja inocentă a poeziei colindelor, cele mai populare pe la noi fiind, diminețile-ziua, „Florile dalbe”, serile-noapțile – „Trei crai de la răsărit”, cântată la geamurile luminate ale Negurenilor. Colindă și luminează întrupate în destinele noastre de copii, cândva, de oameni în toată firea, azi, care, deja, nu au doar șapte, ci, unii, chiar șaptezeci de ani de acasă... *La anu' și la mulți ani!*, cum mai zice colinda.

LEGITIMITĂȚI CONTESTATE?

Creștinismul, Europa, astăzi

O întâlnire cu Teodor Baconschi

15 decembrie, ora 17:30

Palatul Culturii Bistrița, Strada Albert Berger 10

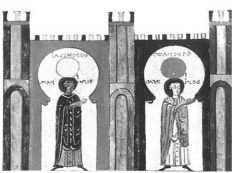

17:30
Poate fi creștinismul depășit?
Criza conștiinței europene ca
agonie creativă.

Conferință susținută de Teodor Baconschi

18:35
Incerta cale: incursiuni în
actualitatea europeană
Teodor Baconschi în dialog
cu Dan-Alexandru Ilieș

19:15
Lecturi în decembrie
Lansări de carte:
• **Teodor Baconschi: Scrieri**, vol. I-IV, editura Spandugino, 2021-2022
Prezintă: Teodor Baconschi

• **Rémi Brague: Propriul omului.**
O legitimitate contestată,
editura Galaxia Gutenberg, 2022,
traducere de Dan-Alexandru Ilieș
Prezintă: conf. univ. Alin Tat și
Dan-Alexandru Ilieș

20:00
Nunc est bibendum...
Cocktail (Sala Appassionata)

Crăciunul de altădată

Sărbătorile de iarnă începeau cu Crăciunul și se terminau la Bobotează, când umblam cu Chiralesa. Erau atât de mult așteptate, încât noi, copiii, începeam să ne bucurăm de ele de pe la mijlocul lunii decembrie, când ne adunam pe echipe și prietenii să învățăm colinde, să pregătim Steaua și îmbrăcămintea Crailor, apenfru Vifeiem, adăugându-le fel de fel de panglici ci=olorate. Trebuie să precizez că eu am copilărit până la 7 ani, adică la vârsta școlii, în comuna Lazuri de Beiuș, din Bihor, satul de baștină al tatălui, pe care bunica l-a purtat la învățătură la Beiuș, spre a-l face preot în sat, în timp ce ceilalți patru frați ai lui au fost dați la școla CFR din Oradea. La Lazuri o aveam pe bunica pe lista de colindat, dar și pe mătușa Savetă, sora Tatei, căsătorită

cu un țăran vrednic, Filip, cu care a avut 11 copii, fiind recunoscută de stat ca mamă eroină. De la această mătuă aveam două verișoare, pe Bina (Sabina) și Mărioara, și un băiat Mitrea, cam de vârsta mea, cu care mergeam la colindat de la unii la alții. Aici colindam numai la rude, întrucât tata spunea că suntem prea mici pentru a hoinări, eu și sora mai mare cu doi ani ca mine, noaptea prin sat. Zona Beiușului e recunoscută pentru folclorul ei bogat și divers, de unde au ieșit la iveală mai multe Florici, dar și sora poetului Pituț, al cărui sat nu era departe de al meu (cântăreața Flintașu), iar mai târziu, la liceu am avut-o colegă de clasă pe Florica Ungur. Portul țăranesc era purtat cu disticție și cu nelcoșie (mândrie) de fete, care aveau bundițe și cojocute frumos împodobite cu cusături colorate, o zgardă de mărgele mici la gât și și cămeși festeți cu fodre largi la mâneci. Tocmai când trebuia să încep școala, tata s-a mutat într-o altă zonă a Bihorului, lăsând în urmă Valea Crișului Negru, unde a copilărit și a urmat Liceul „Samuil Vulcan” la Beiuș și Teologia la Oradea (unde l-a avut dascăl pe scriitorul Eugeniu Sperantia), și s-a stabilit pe Valea Bistrei, în comuna Bogeiu (de unde era originar Laurențiu Hdorog, directorul Casei de Cultură a Studenților din Cluj), unde am fost coleg de clasă cu una dintre surorile lui (Anușca) și cu verișoara sa Măriuca, șasșcoala primară din sat, apoi la cea gimnazială de la Popești. Școala noastră de la Popești se afla instalată într-un castel celebru aparținând abației de Melk din Austria (acolo unde se petrece acțiunea din *Numele Trandafirului* de Umberto Eco), după cum satul vecin Ciutelec, intermediar între Bogeiu și Popești, poseda un frumos castel rocoro al celebrei familiei Rotschild, care este în picioare și astăzi. La cele două fete Hodorog, mergeam la colindat în fiecare an, tatăl Măriucăi fiind și episcopul tatei la biserică. Măriuca a fost și prima mea dragostea din zorii prunciei, pe care o răsfățam ducându-i bucăți frumose împodobite de turtă dulce, aduse de ai mei ce la târg, ascunse bine să nu mă vadă cei din casă, deoarece bucuria dăruirii era pentru mine mai presus de orice taină copilărească. Când veneau sărbătorile, cumpăram hârtie colorată din care împodobeam Steaua, iar în unii ani în care am umblat cu Vifeiemul, confecționam coifuri și înfășuram săbiile crailor ca să fie cât mai strălucitoare.

Mergeam apoi de la unul la altul, pentru repetiții și învățări de colinde, după ce ne împărțeam rolurile, și se încheia disputa pentru crai, întrucât niciunul nu voia să fie Irod. Când am intrat la școală, în septembrie 1947, am cântat Imnul Regal, apoi al Republicii, învățătoarea punându-ne să recităm poezii pentru Stalin, la toate serbările școlare, ca apoi să ne sfătuiască să nu mergem nici la colindat, fiind un obicei burghez și înapoiat. În ciuda acestor sfaturi, noi am continuat să ne vedem de-ale noastre și în curând am trăit și bucuria când ni s-a adus la cunoștință în careul școlii, moartea marelui tartor sovietic, care mi-a marcat toată copilăria, întrucât la biblioteca școlii, pe care o frecventam cu asiduitate, am fost alimentat doar cu cărți sovietice, cum ar fi *Tânăra Gardă*, romanul *Stiletul*, parcă de Răbakov, *O pânză-n depărtare* și un roman al lui Babaievski cu titlul *Cavalerul stelei de aur*. Îmi pare rău că acum aduc aminte despre aceste lucruri aici, dar și ele au făcut parte din viața mea de școlar, ca și plecarea la colindat, în ciuda tuturor opreliștilor tatălui, că-l fac de rușine în fața oamenilor din sat. Când ajungeam la primii săteni de la marginea satului, am întâlnit cazuri când îi găseam în fața cuptorului de pâine, că nu-și terminaseră încă treaba, iar la alții dădeau câinii să ne sfășie. Într-o iarnă, mai moale, am luptat cu noroaie cumplite, care ne-au umplut ghetetele de noroi și pantalonii până la genunchi, iar în alta, gerul a fost atât de cumplit, încât după ce am trecut în fugă pe la casele din centru, am renunțat a mai umbla hai-hui, că eram înghețați bocn. În general oamenii ne așteptau cu bucurie, umplându-ne străciutele cu nuci, colaci, mere, moșocoarne (un fel de brânzoaice) iar alții ne dădeau și ceva pițule, pe care le împărțeam între noi când terminam. Bucuria noastră era că alergam prin sat sub un cerul plin de stele, luminos și curat și iar aerul rece ne biciuia sângele din vine, mai ales că pe parcurs ne întâlneam cu alte cete de colindători, ale căror glasuri răzbăteau pe ulițe, iar „O ce veste minunată” răsună peste tot prin sat vestind tututor nașterea Mântuitorului. Pentru oameni primul anunț important al sărbătorilor era dat tocmai de acești mici colindători, întrucât erau și cete de flăcăi mari care mergeau la fetele cu care se vedeau la horă, dar care apăreau mai târziu.

În n-a copilărit la sat nu știe ce e bucuria sărbătorilor de Crăciun și de Anul Nou, când se umbla cu sorcova și când întreaga comunitate a satului trăia la unison, farmecul sărbătoresc al colindelor, stropite cu un pahar cu vin și onorate cu bucatele domnești date de porcul proaspăt tăiat. Colindele noastre sunt cele mai frumoase din lume și multe dintre ele vin din timpuri imemorale la începutul creștinism, când refrenul de „Lerui-Ler”, amintește de timpurile împăraților romani (Aurelian), ele fiind purtătoare ale marii noastre arhaități poulare. Evlavia reliogității creștine pe care o trăim la slujba de a doua zi din biserică, petrecerea de neuitat care urma acasă, cu jumări, cârnați, cartaboși, cu sângerete și maios, cu cornulețele numite haios, făcute cu osânză crudă din porcul proaspăt tăiat, (nu era familie în sat care să nu taie la Ignat sau înainte de Crăciun, porcul care oferea slănină de peste an, și toba cu mare trecere, așa cum știau doar câțiva maeștri în ale preparatului bunăților de porc, păstrate până astăzi în memoria noastră culinară de extraordinară diversitate). Marea sărbătoare la care ne rugăm în biserică adăuga petrecerea neuitată din familie, când noi toți copii trăiam alături de părinții noștri bucuria că existăm, iar masa plină de bunătați ne oferea certitudinea că de fiecare dată Crăciunul viitor va fi și mai bun, mai darnic, mai curat, mai încărcat de vrajă și de puterea credinței în ziua de mâine și în viitorul nostru.

Melania Cuc

Crăciunul copilăriei mele, o monedă de argint prinsă în mărul nins din ogradă

Când vorbesc despre Sărbătorile care țin de celebrarea Nașterii lui Iisus, mereu și mereu îmi vin în minte ninsorile abundente, nămeții cât casa, gheața care încheaga apa Zugului, și o monedă de argint cu efigia Împărătesei de la Viena, pe care nu știu cine o prindea, în dimineața zilei de Ajun, într-o crenguță din mărul ponc de la noi din ogradă. Ai mei îmi spuneau că mi l-a adus Îngerul. Dintr-un astfel de monedă, în vara următoare, mi-au făcut cercei în formă de inimă, țișanii zălatari care veneau cu cortul la noi în sat.

La Archiud, copiii micuți colindau în dimineața de Ajun, pe când mamele lor sco-teau cozonaci cu mac și cu silvoiz, ori nucă, din cuptor. Cum, frații mei s-au născut la zece ani după mine, în prima mea copilărie am fost singurul copil din familie. La colindat mă amestecam cu grupurile de colindători din vecini. Umblam tot satul, dar prima casa la care colindam era cea a Domnului părinte Patriciu Tătar. Erau o mulțime de colinde în „reperto-riul,, nostru, învățate pe furis, pentru că în Postul Crăciunului nu aveam voie să colindăm, de teamă că vom face „pușchea,, pe limbă. „La porțița Raiului/Stă Adam cu Eva lui/ și își plâng păcatele/, sau „La fântâna ai de pciatră/Șede Maica preacurată/ Cu-n știu micuț în brațe/, ... Colindele era așa de frumoase încât nici nu ne puneam problema că „personajele,, sunt sfinte. Primeam de la gaze covrigi calzi, pupeze, un fel de turtite la care le adăugau ochișori din boabe de fasole neagră. Unii ne dădeau și câte o bomboană învelită în „șac,, (staniol). Bani nu primeam niciodată. Era în perioada cotelor, când se plăteau datoriile de război către URSS, toți eram săraci, și cumpăram de la cooperativă, sare, chibrituri și petrol lampant pe ouă de găină.

De la colindat, ajungeam acasă în amurg, înghețată bocnă și cu ghetuțele pline de omăt, dar eram tare fericită.

Seara, veneau mai întâi feciorii cu ceterașii, la colindat. După ce colindau sub fe-reastră de răsună tot satul, intrau în casă și se cinsteau cu vin delevăr, cu cozonac. Uneori se mai încingea și jocul, mai cu seamă în casele cu fete de măritat sau cu neveste mai tine-re. La noi, juca mama cu tata. Eu nu am avut niciodată afinitate cu această distracție, așa că mă refugiam în cămara plină de bunătați, până plecau colindătorii gălăgioși și puși pe glume. Următorii colindători era în grupuri formate din neamurile apropiate. Acei colindători erau pe inima mea. Erau unchii și mătușile mele. Ei spuneau povești fascinante. Mai mereu mă uimea, cum de ei se întâlneau cu zânele pe ulița noastră, zâne și ...uneori și cu strigoii, entitățile pe care eu nu le-am văzut niciodată.

Spre ziua, când eu eram deja adormită, azeam ca prin vis tropotind în ogradă „banda de țigani,,. Veneau de la Posmuș. Ei aveau colinde tare frumoase. Nu colindau doar „Raza soarelui/Floarea soarelui/, ca rudele noastre. Colindele lor erau adevărate balade, și nu știu dacă se mai păstrează ceva din ele astăzi. Ar fi păcat să se piardă.

În Cartea Archiudului, pe care am coordonat-o, și care a apărut în vara acestui an, am transcris o suită de colinde extrem de interesante, culese de un folclorist și poet, dn Archiud, prin anii 1930. Se numea Simion Rusu. Culegerea lui de colinde este o sursă la cultură țăranescă autentică, și mi-ar plăcea să știu că o parte din acele colinde vor reintra în circulație, fie și în spectacole de sezon.

Pentru că am trăit în București peste 30 de ani, am termeni de comparație, și spun că nu există colinde mai frumoase, mai cu mesaj creștin dar și social, decât în zona noastră. Este trist că, azi se colindă doar cateva din întreg acest tezaur, și în parte, linia melodică dar mai ales textul sunt modificate de la un an la altul.

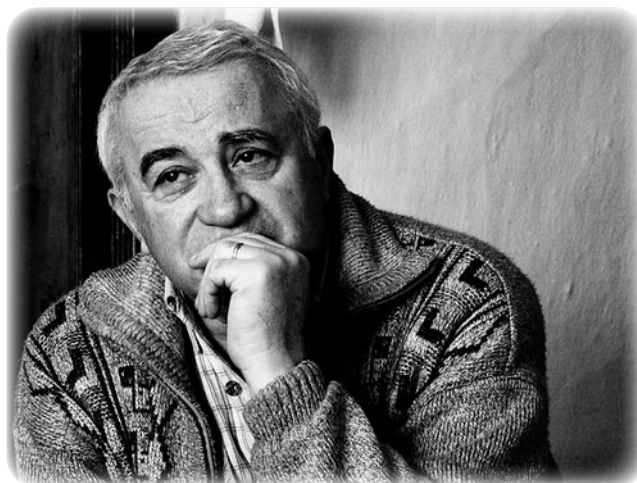
Nu știu dacă se mai colindă în sat, de la casa la casă, în anul 2022, probabil, între neamuri și prieteni apropiați. Nu mai există tradiția jocului la șură, a cetei de colindători. Copiii colindă, dar nu mai există nici la ei, cheful acela de viață care venea odată cu Sărbătorile. Nu se mai poate face nimic în acest sens. Lumea este alta. Colindul este dus pe scenă, sunt tot mai mulți interpreți care salvează, astfel colindele străbune, și istoria, spiritual satelor le vom stoca pe un cipp. Satul s-a metamorfozat. Într-o etapă în care copilul, mama și tata stau pe rețelele de socializare, colindul pare a fi desuet, nu mai are puterea de seducție, nu mai aduce bucuria de odinioară în casă, în satul asfaltat.

Se colindă în biserică, dar și aici, se limitează la o singură colindă, astfel noi vedem doar vârful asibergului, doar o fărâma din comoara la care au contribuit generații și gene-rații de creatori anonimi.

Colinda este o binețe și o urare, ne face să renaștem spiritual și să trăim copilăria fie și numai pentru trei zile, cât țin Sărbătorile Nașterii lui Iisus.

Cornel Nistea

Primiți colindători?

Ca și în alte părți din Transilvania, și la noi în Munții Apuseni, pe Valea Arieșului, Crăciunul, ca și Paștele, era un eveniment religios epocal, măcar că el se repetă în fiecare an la aceeași dată, 25 decembrie. Odată cu terminarea muncilor agricole de bază, aducerea acasă din munte a animalelor și intrarea în iarnă, în satul în care m-am născut și am copilărit începeau pregătirile pentru întâmpinarea Crăciunului, a marii sărbători a Nașterii Mântuitorului. Mai întâi era postul, care se ținea cu sfin-

țenie, ce însemna primenire a trupului și sufletului, dar stare de reflecție și sporire a rugăciunii. De acum momentele vesele din șezători se împuținau, ba chiar dispăreau, lor luându-le locul discuțiile serioase despre muncă și familie, dar și colindatul. În serile lungi de iarnă, o parte a obștii se adună într-o casă primitoare în șezătoare, de obicei în jurul unei vetre de foc, unde pe o plită se prăjesc sâmburi de bostan sau se fierbea o oală cu boabe de porumb din care vor ciuguli mai apoi cei prezenți. Aici, în șezătoare, după ce se povesteau întâmplări și se discutau diferite aspecte din viața obștii, cineva spune: „Acum hai să colindăm”. Era totdeauna acolo cineva care avea voce bună, știa bine colindele și care trebuia să înceapă, un bărbat sau o femeie ce purta harul cântecului sau un moș din casă, care ziceau una sau două colinde, după care colinda întreaga obște prezentă. Colindatul, evocarea nașterii Pruncului Prealuminat, crea o atmosferă magică cuceritoare, de însuflețire și evlavie, uneori colinda căpătând valențe de rugăciune. Mi-aduc aminte primii fiori ai copilului ce eram pe când începusem să deslușesc sensurile lucrurilor mai ales în cazul unor colinde care evocau nu doar nașterea, ci și pătimirile lui Iisus pe când din coasta lui „sfânt sânge și ap-au curs”. Dacă această atmosferă sacră se petrecea într-o șezătoare a torsului, unde munca se prelungea până spre zori, în fiecare familie se colinda, cei mici fiind inițiați în cântecul sacru de către cei mari.

Pregătirile în vederea colindatului din Ajunul Crăciunului se făceau în funcție de vârstă. Copiii mici, care mergeau cu steaua, se asociau câte doi-trei, maxim patru, după rudenie și vecinătăți sau prietenii; era apoi grupul copiilor mai mari din pragul adolescenței, care formau echipa melo-dramatică a Irozilor sau Crailor, și-apoi era ceata mare, a feciorilor. Aceștia din urmă învățau colindele și le repetau într-o casă anumită în care se afla o autoritate în materie de colindat și ritual, un om mai vârstnic care asigura păstrarea riguroasă, nealterată a colindei și colindatului, dar și a obiceiului. O atenție deosebită se acorda colindatului pe grupuri în cazul colindelor mai grele, când un grup trebuia să preia și să ducă mai departe colinda și asta nu oricum, ci cu acele inflexiuni și modulații melodice menite să transmită fiorul mesajului. Erau adevărate performanțe ale interpretării specifice pe care se puneau mare accent în satul nostru și, cred, pretutindeni la români în vederea îndeplinirii riguroase a ritualului sacru.

Cu o săptămână sau două înaintea Crăciunului, copiii cei mici, ajutați de părinți, își împodobeau steaua cu hârtie colorată strălucitoare, cu steluțe argintii pentru a evoca în rostirea ei Steaua de la Răsărit. Copiii mai mari exersau piesa lor și-și pregătesc coifurile de crai și săbiile pentru confruntarea cu Irod, pentru că, în rest, costumele lor e cel tradițional, cu brâu și panglici tricolore încrucișate peste piept; feciorii mari, după îndelungi repetiții, își arvunesc ceteraș și-și aleg ursul, care să joace și să facă giumbușlucuri pentru înveselirea gospodarilor, desigur o reminiscență a arhaicului, dar își angajează și un rob care să ducă desagii cu colaci și alte daruri ce le primeau din casele colindate. În tot acest timp, al colindelor, în casă se desfășurau, mai ales de către femei, tot felul de activități. Ele depuneau o muncă asiduă, trebuind nu doar să primenească și să împodobească casa, ci și să confecționeze hainele de sărbători ce se puteau face în casă: cămăși, pulovere, ciorapi groși de lână, cioareci, covoare, restul de haine groase, pieptare, sumane și cojoace, încălțările de iarnă fiind făcute de meșteșugari specializați sau se cumpărau făcute gata din târguri pe banii obținuți din vânzarea unor animale. Bărbații aveau grijă de vite, făceau aprovizionarea cu lemne, reparau sălașe, curățau preajma. Pregătirile de Crăciun culminau desigur cu tăiatul

porcului și prepararea acestuia în fiecare familie. Femeile făceau colaci împlețiți de diferite mărimi, care se dau colindătorilor în funcție de vârstă.

De obicei în preajma Crăciunului în munte se instala o iarnă geroasă cu multă zăpadă, mai rar se întâmpla să fie mai puțin frig și să plouă. Acum bărbații în putere decojeau prăjini groase de răchită pe care seara le stropeau cu apă, iar dimineața le găseau înghețate. De pe aceste prăjini strujeau cu cuțitoaia lungi fâșii încarlionțate ce în final constituiau un buchet ce putea sugera părul unei ființe magice sau coada unui cal fabulos, ori suflul lui Gerilă. Aceste buchete de panglici, numite colinde, se puneau la grinzile caselor sau pe la blidare, expresie a purității, putând sugera prin fâșiile-spirală și condiția unor destine dar și a desăvârșirii și plenitudinii. Astfel, în seara Ajunului totul era pregătit, iar copiii cei mici porneau cu colindatul de cum apunea soarele. Fiecare familie, până și cea mai modestă, trebuia colindată. Diferențierile sociale însă nu treceau neobservate. Copilul care intra să colinde pentru prima dată într-o casă rămânea toată viața cu acea primă impresie a familiei vizitate, păstrată în minte până la bătrânețe, ca și imaginea colacului primit și a gospodinei care i l-a dăruit, a celorlalți membri ai familiei. Apoi, pentru copii, umblatul prin întunericul nopții, constituia o adevărată încercare, mai ales că trebuiau să treacă locuri cu prăpăstii în care putea sălășlui necuratul. Copiii dispuneau totuși de câteva modalități de a-și învinge frica: aveau steaua cu cruce și-apoi rosteau unele cuvinte magice: Un *Duru behehe!* și scuturarea din clopoței, la care răspundeau grupuri de copii de pe alte versante și dealuri, aveau darul să alunge duhurile rele și să-i ajute să-și depășească frica.

Dar atmosfera magică a colindatului se desăvârșea prin prezența colindătorilor mari, care făcuseră pregătiri asidue pentru evocarea momentului Nașterii Mântuitorului. La noi, acești colindători soseau târziu, mult după miezul nopții, iar grija mea cea mai mare, copil fiind, era să nu adorm sau, dacă adormeam, să fiu trezit să văd și să ascult colindătorii, care, în sfârșit, soseau. Ei își făceau simțită prezența nu prin hăulituri, cum făceau cu alte prilejuri tinerii, ci prin colinda de la fereastră *Sara Mare*: „Asta-i sara, sara mare, / Doamne, Domnului nostru, / Că-i sara născutului, / Doamne, Domnului nostru, / Că s-a născut un Domn tânăr, / Domn tânăr ca Dumnezeu...”. Se aprindea lampa în casă, toți ieșeam din așternuturi, ne îmbrăcam să primim colindătorii după cuviință. Apoi colindătorii, după ce-și vor fi terminat colinda de început, care anunța nașterea „Domnului tânăr”, erau primiți în casă. Ceata, frumos îmbrăcată, în haine groase de sărbătoare, cu căciuli de piele de miel pe cap, părea venită de pe alte tărâmuri de unde aducea *vestea cea minunată*. Feciorii colindători se așezau pe cele trei-patru grupuri pe scaunele și lavițele din jurul mesei și colindau alte colinde: *Ce te-ai, domn bun, veselitu, Ceai Doamnă, Sfântă Mărie* și altele. Ritualul colindatului avea un vârf maxim, când, adunați în jurul mesei pe care se afla colacul și băutura, simboluri ale rodului de peste an, feciorii se ridicau în picioare și colindau *Prorocitele*. Colinda, eminamente religioasă, nu ca altele cu inserții din ritualul păgân al rodului, e un fel de *credo* prin care se exprimă condiția creștină a casei și colectivității: „Acum cele prorocite / Se văd toate împlinite, / Căci astăzi ni s-a născut / Domnul Cel fără de-nceput, / Astăzi s-a născut Mesia, / Precum zice Isaia, / Din Fecioară Preacurată, / De Domn bun și lăudată... În casa, devenită sanctuar, împodobită cu icoane, blide, cănceie și cu ștergare brodate, colinda crea, prin cuvinte și melodii, prin interpretarea ceremonială o atmosferă magică tulburătoare, evocarea transformându-l pe „atunci” în „astăzi” și „acum”, membrii familiei devenind martorii unei noi nașteri virtuale. După urările din final ale colindătorilor, capul familiei le mulțumește, femeia le oferă colaci, iar bărbatul ei îi invită pe colindători să cinstească cu el din băutură și bucatele ce sunt aduse de gospodina din casă pe masă. În vreme ce se închină și se ciocnesc paharele cu țuică fiartă, se fac alte urări de bine și an bun. Curând, ceterașii își acordează instrumentele și începe o melodie de joc, iar unul sau doi dintre feciorii colindători ia la joc femeile din casă, joc cu rol magic, inițiat, mai ales dacă în casă sunt fete de măritat.

Întâmplarea minunată a Nașterii Mântuitorului e evocată mai apoi, în ziua de Crăciun, în slujba religioasă de la biserică. Sătenii vin acum cu mic cu mare la Liturghie, mai curajați și mai încrezători în viață, convinși că se află sub protecția Divinității invocate în colinde și imnele religioase.

După slujbă urmează *Prânzul Crăciunului*. În sobă duduie focul, iar familia se împartășește din bucatele special pregătite pentru această zi, de obicei friptura de purcel, însoțită de păhăruțul de jinars făcut în casă și de felia de colac făcut din făină albă cu ouă și mirodenii. Astfel, ziua capătă plenitudine, datorată iubirii și bunătății lui Dumnezeu, a harului Fiului Său Iubit, Iisus Hristos.

Spre seară, grupul feciorilor de colindători se adunau într-o casă ospitalieră pentru a petrece. Vine uneori aici aproape tot satul pentru a fi martor la manifestarea până dincolo de margini a trăirii, a bucuriei.

Ilie Rad

La Crăciun sătul și la Paști fudul

Sărbătoarea Nașterii Domnului era așteptată cu mare nerăbdare și la Nandra, satul copilăriei mele.

Primul eveniment care adevăra că suntem în preajma Crăciunului era tăiatul porcului. Masa de prânz era obligatorie, cu mămăligă și murături tocmai atunci scoase din borcanul pus în toamnă, respectiv cu o cantă de vin, adus din pivniță. Uneori urma și cina porcului ("pomana porcului"), la care se chema o familie înrudită sau prieteni apropiați. Nu știam atunci de analiza cârnii la un laborator, pesta porcină încă nu apăruse sau nu știam noi că există așa ceva. Pomana porcului și cina erau precedate de rugăciunea Tatăl Nostru, spusă cu voce tare de Tata, după care urma urarea: "Să-l mâncați sănătoși!" Deși ar fi trebuit să spun rugăciunea după Tata, eu o spuneam în gând, mai repede, îmi făceam semnul crucii automat, cu gândul la mămăliga aburindă și la bunătățile din laboșul de pe cuptor.

După ce am crescut și am ajuns la școală, în Ajunul Crăciunului, 2-3 copii ne organizam să mergem la colindat. De regulă, mă duceam la colindat cu Livu lu' Filuc și Vasile a lu' Viorel, care erau de un leat cu mine. Prin anii '60, în Nandra erau vreo 50 de case, așezate pe două ulițe, așa că dura ceva până terminam de colindat. Uneori, după ce terminam o uliță, veneam cu traista acasă, pentru a deșerta pe pat darurile primite și a porni apoi pe ulița din sus. Mama examina fiecare dar primit, a cărui proveniență trebuia să i-o spun. Când am venit în trastă cu un cartof, dat de Iulica, a spus niște cuvinte...

Repertoriul colindelor era destul de redus: *O, ce veste minunată!*, *Trei crai de la răsărit*, *Domn, Domn să-nălțăm!*, poate mai erau și altele. Terminam colindatul cu o urare: Rămâi gazdă sănătoasă, Cu colinda mea frumoasă, Și cu nașterea lui Hristos, Să vă fie de folos, Jupâne gazdă!

După ce se însera de-a binelea, era rândul adulților să meargă la colindat, care puteau colinda până dimineața, neanunțați. Cei care dormeau, erau treziți din somn de colindele auzite la geam.

În zilele de Crăciun, de pe mese nu lipseau cozonacii (simplici sau cu nucă), prăjiturile, cârnații prăjiți, "răcile" (răciturile) și, desigur, nelipsitele sarmale, mămăliga sau "chita" coaptă în cuptorul de pâine. Sarmalele erau ca peste tot, compoziția fiind din carne, orez și ceapă. După ce se termina carnea, Mama puneă în mijlocul fiecărei sarmale o bucățică de slănină, sub formă de cubuleț, tăiată cu un cuțit. Învălușul sarmalelor era simplu, fără apăsarea, spre interior, a capetelor. Și totuși sarmalele nu se împrăștia la fierbere. Deliciul lor îl constituia urechea de porc, afumătură care se împărțeau cu grijă mesenilor, eu cu fratele Nicușor având prioritate. Uneori, Mama pregătea și sarmale cu păsat, dar mai rar. Când veneau colindătorii maturi, vinul trebuia pus pe masă musai în "cantă" (cană de un litru) de sticlă, fiind rușine să-l pui în sticle obișnuite, deși cantitatea era aceeași. Explicația ar putea fi că vinul trebuia să-și arate mai bine claritatea și culoarea și să sugereze abundența.

Un moment important era împodobitul "bradului". În vremurile de demult, prin anii '30-'40, sărăcia de dinainte și de după război nu le permiteau oamenilor de la țară cheltuieli considerate inutile, precum bradul de Crăciun. Mama încropea acest simbol dintr-o "cleambă" (creangă) de prun, bătută în cuie de marginea canapeiului și împodobită cu ce se putea (hârtie creponată, ațe colorate, vată, mere, biscuiți, rar covrigei). Mai târziu, s-au adăugat bomboane învelite în staniol, pe care eu le mâncau, pe ascuns, înainte de stricatul așa-numitului brad. Staniolul era colecționat, bine netezit, la școală făcând schimb între noi. Mama îmi spunea că părintele Ignat avea, în fiecare an, brad "adevărat", de aceea copiii, porniți la colindat, stăteau fascinați la fereastra casei parohiale, admirând, asemeni „Fetei cu chibriturile” a lui Andersen, minunea colorată și strălucitoare. Și Nelu lu' Andreșan avea brad autentic, fiindcă tatăl său lucra deja la oraș, la Luduș.

Desigur că, în ziua de Crăciun sau a doua zi, în funcție de când venea preotul, ne duceam la biserică. Îmi plăcea momentul când toți cei prezenți colindau *O, ce veste minunată!* Colinda coincidea și cu sfârșitul slujbei, la care eu mă cam plictiseam și din care nu înțelegeam mare lucru, pentru că orele de religie fuseseră scoase din școală, după venirea comuniștilor la putere.

Piața Petru Rareș Bistrița

Simona Antonescu

Zăpezile Crăciunului

Crăciunul continuă să fie cea mai solară, mai plină de bucurie sărbătoare, chiar dacă astăzi și-a mai pierdut din farmec. Mătuirea aceasta se datorează pe de o parte îndepărtării de tradiții, pe de altă parte nostalgiei după anii copilăriei. Nimic nu stă în picioare, atunci când este comparat cu copilăria. Nici iernile acestea moderne, uscate și calde, nu ajută, căci Crăciunul lipsit de zăpezi ascunde o mică tristețe.

În copilărie am locuit la țară, un tărâm minunat în care toate sărbătorile erau fermecate și rosturile fiecărei zile erau ținute de sfințenie. Păstrătoarea rosturilor era bunica din partea mamei, care vorbea foarte încet, cu sfială în glas, dar reușea să aibă autoritate cu tonul acela, nimeni nu-i ieșea din cuvânt. Îmi amintesc că spunea, despre vreo

ceată de copii care apăreau în curte în noaptea de 23 decembrie și cântau, din greșală, *Steaua sus răsare*:

-Azi nu e cu Steaua. Nu știu copiii săracii, că sunt mici.

Rostul colindelor, așa cum îl păstra bunica, era:

Bună dimineața la Moș Ajun se cânta pe 23 decembrie, pentru că a doua zi urma Ajunul Crăciunului

Steaua se cânta pe 24 decembrie, de Ajun

Plugușorul se cânta pe 31 decembrie

Sorcova pe 1 ianuarie

Aveam patru ani când am primit pentru prima oară învoire să plec cu o ceată de copii mai mari, cu *Bună dimineața*. Bunicul a urmărit de departe ceata, în vreme ce am colindat pe la trei-patru case în stânga și în dreapta. Apoi m-a scos dintre copii și m-a dus acasă. Nu m-am împotrivit, nu am cerut să mă mai lase, pentru că toată întâmplarea avusese un aer de eveniment așa de fabulos, încât nu cred că mi-a trecut prin minte că ceata va continua fără mine. Eram încredințată că basmul s-a terminat și toți copiii merg la casele lor.

Abia în anii următori, când fratele meu și eu ne făcusem mai mari, iar bunicul nu mai urmărea ceata de colindători, am înțeles până unde puteam merge cu colindul: un sat la stânga și un sat la dreapta, adică trei sate în total, treabă de cinci-șase ore.

După toată munca aceasta, ne întorceam acasă cu traistele pline de covrigi, mere sau bomboane. De la casele rudelor sau ale prietenilor părinților primeam câte o ciocolățiță sau chiar o portocală. Acasă, ai noștri extrăgeau tot felul de informații importante din ceea ce primeam pentru colind, așa că păstram în minte un fel de inventar al traistei, pe toată durata serii. Unchiul Vasilică ne-a dat portocale, înseamnă că a fost la București, de unde o fi făcut rost de benzină? Nășica bătrână ne-a dat doar mere din grădină, înseamnă că încă nu a terminat procesul pentru livada de la Coasta Gâdii, toată pensia o dă avocaților, săraca.

Toți cei care primeau aprobarea părinților și a bunicilor căpătau, alături de nume, apelativul *săracul* sau *săraca*, un soi de declarație de solidaritate cu ei.

Foarte rar se întâmpla să nu ningă în perioada Crăciunului. De cele mai multe ori ne întorceam acasă cu cizmele pline de zăpadă, pentru că în curțile unde găseam, de o parte și de alta a părții făcute de gospodăru, omăt neatins, uitam de ce venisem și intram până la genunchi în zăpadă, încingând joaca. Acasă, când ne scoteam cizmele ude și picioarele noastre dădeau de căldură și începeau să se dezghețe, ne dureau tălpile și degetele. Bunica deschidea ușa cuptorului, trăgea două scaune aproape și ne așeza acolo, cu tălpile sprijinite de buza cuptorului.

Ca adult nu am mai răgăsit niciodată farmecul acela. M-am mutat în oraș, la bloc. Zăpezile Crăciunului au dispărut. Cetele de copii care colindă scurt și repezit pe scară îmi stărnesc, pe sub toată bucuria, o mică tristețe. De aceea, marea majoritate a Crăciunurilor mi le petrec tot la țară, în casa părinților. Copiii sunt mai puțini, pământul în curte este uscat și sfârșitul de decembrie e o toamnă mai rece, dar mă simt mult mai aproape de inima sărbătorii acolo. Încă aud glasul bunicii spunând, atunci când vreo ceată greșește colindul: *ăsta-i Plugușorul, nu se zice aho, aho la Crăciun*. Apoi își răspunde singură: *sunt copii, săracii, se iartă*.

Ilie Rad

Profesorul Ion Vlad (1929-2022)

Ion Vlad, alături de Ilie Rad și Răzvan Vonceu

Profesorul și scriitorul Ion Vlad (n. 26 noiembrie 1929, Archiud, jud. Bistrița-Năsăud – d. 9 decembrie 2022, Cluj-Napoca) a plecat dintre noi, la puțin timp după împlinirea vârstei de 93 de ani, vârstă la care ajung puțini scriitori. Profesorul Ion Vlad a fost un veritabil OM al Cetății (a fost prodecan, decan al Facultății de Filologie, rector al Universității “Babeș-Bolyai” (1976-1980), redactor-șef adjunct la *Tribuna*, director al Teatrului Național din Cluj, secretar al Filialei Cluj a Uniunii Scriitorilor, membru al Consiliului Uniunii

Scriitorilor din România, sub patru președinți – Zaharia Stancu, Virgil Teodorescu, George Macovescu, D.R. Popescu –, șef de catedră, cadru didactic la Universități din China și Polonia, conducător de doctorat etc.). Să nu uităm de calitatea de profesor, la care ține foarte mult: „Și trebuie să vă spun – mărturisesc într-un interviu – că sunt infinit mai fericit, atunci când izbutesc un curs și un dialog bun cu studenții, când cursul și seminarul au audiență și ecou, decât atunci când îmi apare un studiu, un eseu sau chiar o carte.”

În fiecare funcție pe care a avut-o, a lăsat ceva în urma sa. Am să dau doar câteva exemple. În scurtul mandat (o jumătate de an) de director al Teatrului Național din Cluj, a încercat să revigoreze tradițiile veritabilei instituții de cultură, dar s-a izbit de dogmatismul și optuzitatea cenzorilor politici.

Am fost plăcut surprins să găsesc, într-o monografie relativ recentă a Teatrului Național din Cluj, următoarele aprecieri ale lui Constantin Cubleșan, despre momentul la care ne referim: “Numai că Ion Vlad, din chiar prima clipă a prezenței sale în instituție, a căutat să adapteze programul general de *pressing ideologic*, la vederile sale deschise spre actul de cultură autentică, propunând măsuri organizatorice și repertoriale, ce răspundeau doar formal cerințelor dogmatice ale momentului. Din interviurile pe care le acordă diverselor publicații, se desprinde clar un program mult mai deschis decât s-ar fi așteptat cei ce l-au instalat în fotoliul directoral. Ion Vlad își propune, pe lângă reconcilierea tuturor forțelor și intereselor interne [...], să înființeze un comitet de lectură al teatrului, un ceneclu de dramaturgie, să pună bazele unui muzeu al Teatrului Național [...], să aducă tineri regizori, ca Dan Micu, Alexa Visarion, Aureliu Manea, cărora să li se încredințeze spectacole importante ș.a.m.d., într-o perspectivă <<de durată>>, promițând a clădi, în timp, un edificiu cultural și artistic pivot, cel puțin pentru această parte a țării.” (Justin Ceuca, Constantin Cubleșan *et al.*, *Teatrul Național Cluj-Napoca, 1919-1994. Teatrul românesc din Transilvania. 240 de ani*. Studiu monografic, Volum editat de Teatrul Național Cluj-Napoca, 1994, p. 191-192).

Între 1985-1990 a fost *șeful* Catedrei de literatură română, comparată și teorie literară, calitate în care a reușit să scoată și un volum colectiv, numit *Studii literare. Din istoria presei culturale și literare românești*, apărut în 1987, la prestigioasa Editură Dacia din Cluj-Napoca, având o mică prefață a sa, volum în care au semnat toți membrii catedrei (îi enumăr doar, ca să se vadă componența catedrei de atunci): Maria Protase, Ioana Em. Petrescu, Georgeta Antonescu, Sara Iercoșan, Cornel Robu, Leon Baconsky, Livia Grămadă, Ștefan Bitan, Ion Pulbere, Mircea Zăciu, Doina Curticăpeanu, Ion Pop, Silvia Tomuş, V. Fanache, Sergiu Pavel Dan, Ion Vlad, Cornel Căpușan, Liviu Petrescu, Ion Vartic, Máté Gavril, Vasile Voia, Octavian Șchiau și Mircea Muthu. Studiul lui Ion Vlad era intitulat *Eseul și diversitatea temelor în “România literară” (1939-1940)*.

Dar cea mai importantă funcție pe care a avut-o a fost aceea de rector, pentru două mandate (1976-1980), al prestigioasei Universități “Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca. Puțină lume știe că în acest răstimp a fost decorată cu fresce impresionante Aula Magna a Universității, de către pictorul sibian Eugen Tăutu (1945-2018), care a fost și student al Facultății de Istorie și Filosofie din cadrul Universității clujene.

Dar cea mai mare realizare a sa este faptul că, în acele vremuri grele din punct de vedere politic, când România se îndrepta spre ceea ce Mircea Zăciu a numit “deceniul satanic” (1981-1989), rectorul Ion Vlad a menținut Universitatea clujeană la cotele pe care le impunea tradiția acestei prestigioase instituții.

Iată ce spunea acad. Ioan-Aurel Pop, actualul rector al Universității “Babeș-Bolyai” și președintele Academiei Române, care, fiind istoric de meserie, are și obiectivitatea necesară. Într-un articol din *Steaua*, acad. Ioan-Aurel Pop scria, între altele: “Profesorul Ion Vlad a fost rector într-o perioadă de cumpănă din viața universității noastre, perioadă în care imixtiunea politicului era dură în întreg sistemul de învățământ românesc. Atunci se resimțea apăsător procesul de restrângere a învățământului universitar propriu-zis, mai ales a celui din domeniul științelor sociale și disciplinelor umaniste și de creștere disproporționată a domeniilor ingineresti, din cadrul așa-numitelor, pe atunci, <<institute politehnice>> [...].

Profesorul Ion Vlad a fost un rector din stirpea lui Constantin Daicoviciu, astfel încât Universitatea – cu tot marasmul acelor ani de dictatură comunistă – a rămas o insulă a <<literelor și virtuții>>, iar studenții, după studiile de la Cluj, puteau spune, cu mândrie, *Et in Arcadia ego!* [...]

Profesorul Ion Vlad [...] a vegheat, cu severitate și cerbicie, ca Universitatea să-și îndeplinească menirea. A lăsat în urmă un model de savant și de profesor, la înălțimea exigențelor școlii fondate de Sextil Pușcariu, continuate de Bogdan-Duică și de Dumitru Popovici, de Nicolae Drăganu și de Emil Petrovici, de Ioana Em. Petrescu și de atâția alții. [...] În vremuri de grea cumpănă, Profesorul și Rectorul Ion Vlad a ținut Filologia clujeană și Universitatea noastră la înălțimea cerută de fondatori, ghidându-se după legatul marilor dascăli și după testamentul lăsat de Vasile Pârvan și intitulat *Datoria vieții noastre*.”

Pierderea imensă pe care o suferă școala clujeană de critică și istorie literară, prin plecarea dintre noi a profesorului Ion Vlad, este compensată de zestrea spirituală pe care ne-a lăsat-o, care-l va face mereu prezent în inimile și conștiințele noastre.

Cornel Cotuțiu

O exigență ireproșabilă

De zeci de ani, de când l-am cunoscut pe Domnul ION VLAD (trecut în zilele acestea la cele veșnice) l-am considerat ca un intelectual exemplar pentru această ținută publică, profesională, publicistică.

Pe un ecran ad-hoc biobibliografic se pot înșira ani, fapte, cărți. După profesoratul, câțiva ani, la Beijing, revenind în țară, profesează în mediul universitar de la Cluj, atât de performant, încât e numit decan al Facultății de Filologie, apoi, ani buni, este rector al Universității “Babeș-Bolyai”.

Tematica sa predilectă, pentru actul creator, o pot revela chiar titlurile volumelor publicate: *„Între analiză și sinteză”, „Descoperirea operei”, „Lecturi constructive”, „Aventura formelor”, „În labirintul lecturii”, „Lectura prozei”* ș.a. Un fost student al său - Aurel Sasu - el însuși universitar, scriitor, avea să opineze, în *„Dicționarul biografic al literaturii române”* (2008) astfel:

„Prin întreaga sa activitate critică, Ion Vlad se situează pe poziții net antiimpresoniste, străduindu-se să confere comentariului critic proprietățile unui examen științific; definitorie pentru critica și istoria literară trebuie să fie - consideră autorul - cunoașterea conceptelor, precum și convocarea unor recomandări metodologice din sfera altor discipline cu satut științific consolidat: sociologia, logica matematică, lingvistica.”

Pentru examenul său, studentul nu putea risca să trișeze și nu se îndoaia nimeni că examinatorul ar fi fost nedrept. Era de o așa exigență - care nu-i putea fi contestată -, încât studențimea filoloagă considera că cine trece cu bine de examenul Domnului Vlad, chiar dacă urma câțiva ani de studiu, se putea consiera absolvent al Facultății de Filologie.

În anul I fiind, mi s-a năzărit o curiozitate: Ce ochi are DI Vlad atunci când conferențiază. Cursurile se țineau în sala 29, un spațiu încăpător pentru 200 de audienți. Eu mă așezam de obicei în rândurile din spate. Ei bine, acum, am luat loc în al doilea rând, în fața podiumului de unde ni se vorbea. Abia am așteptat să vină pauza. Avea o privire de un negru care, perindându-se pe deasupra capetelor noastre, parcă te anestezia. Ce să pricep ce ni se spune? Ce notițe să-mi iau? Așteptam privirea, efectul ei. Mă perpeleam cu emoția pricinuită de faptul că eram conjudețeni, domnia sa venind pe lume la Archiud.

Rămân pe acest palier al evocării, cu referire la două momente care mi-au stârnit emoții nebănuite. Nu puține persoane de vârsta mea știu ce însemna altădată celebrul bal de la Dumbrăvița (Diug), cu ocazia zilei de Sfânta Maria. Veneau aici, pe 15 august, familii, tineret din ținuturi largi ale Transilvaniei. Ei bine, într-o astfel de sărbătoare, postdecembristă, organizatorii ei, de pe Valea Țibleșului, au pus la cale o întâlnire a intelectualilor originari de aici. Se știe și acum: Din sătucul acesta au ieșit nenumărați medici, avocați, profesori, ziariști, ingineri, preoți. Am participat și eu și am trăit uluitoarea surpriză să descopăr în sala de clasă a școlii familia Carmen și Ion Vlad. Așa am descoperit că pe soția eminentului universitar (o cunoscusem când intrase în rândul personalului filologic de la Cluj) o chema de față Cotuțiu, așadar familia dumneai se trăgea din ceea ce, nu o dată, am rostit public, „izvorul Cotuților”. Atunci, acolo, la Dumbrăvița aveam să cunosc în DI Ion Vlad un partener de dialog persuasiv, cu o expresie destinsă și distinsă a chipului, a vocii.

Și au trecut, iată, câteva decenii, când, acum trei luni, aud, pentru prima oară la telefon, vocea domniei sale. Cunoscusem o scriitoare vecină cu familia Vlad. Prin ea le-am trimis recenta mea carte *„Avem un vis neîmplinit”*. În timpul dialogului pe care l-a stârnit eram copleșit de bucurie: Cine cui dă un telefon?!... Cine pe cine învrednicește cu un schimb de cuvinte...

Iar acum, cel încă rămas... deasupra, închei cu un vers din Arghezi: *„La orice despărțire murim câte puțin.”*

Ion Vlad, la Dumbrăvița

În urmă cu ceva ani, universitarul Ion Vlad, ilustra personalitate pornită de pe meleaguri bistrițene, a răspuns „da” la simpozionul pe care l-am realizat, la Zilele satului Dumbrăvița, prima manifestare de acest gen de pe Valea Țibleșului. În anul în care ne-a onorat cu prezența, mi-am lansat prima carte, Confesiuni, și am făcut și o nuntă tradițională, după 30 de ani. La ediția următoare, am dezvelit placă cu numele școlii, Teodor Cotuțiu (socru domnului profesor, tatăl doamnei Carmen Vlad și a doctorului Corolian Cotuțiu de la Universitatea din Iași), cel care a ridicat biserica noastră și apoi a ajuns protopop la Cluj.

Mulțumim domnului profesor pentru tot! Drum lin spre Stele! Pentru cititorii Răsunetul cultural, o imagine de la Dumbrăvița!

Menuț Maximilian

Maria Bilțiu

Despre măștile populare românești

Viața omului a fost, dintotdeauna, chinuită, plină de lipsuri, de mari greutăți care îi produceau multe neliniști și spaime, iar împotriva acestor temeri, proiectate la proporții fabuloase pe plan psihic și spiritual, omul a căutat să lupte cu mijloace materiale și spirituale, pe care le socotea avantajoase pentru el, cum ar fi: camuflarea, deghizarea, travestirea. Deghizarea i-a fost mai la îndemână.

În acțiunea de deghizare, de a se ascunde după un obiect, omul a inventat un instrument magic cu totul special și complex în structura lui morfologică – masca- cu care a colportat simbolurile concepției sale despre viață și lumea înconjurătoare. Trecerea de la forma abstractă a măștii la cea concretă, palpabilă a constituit un proces de creație care s-a desfășurat de-a lungul timpului.

În literatura științifică, măștile populare au făcut obiectul multor studii ale cercetătorilor, preocupați de fenomenul cultural popular, datorită conținutului lor mitologic și a structurii lor plastice.

În ordinea istorică, Dimitrie Cantemir este primul care consemnează prezența și importanța unor obiceiuri populare cu măști în Moldova, în lucrarea sa Descriptio Moldaviae (Descrierea Moldovei), publicată în limba latină la începutul secolului al XVIII-lea, fiind cu totul revelatoare observațiile despre călușari cu costumație adecvată, un joc cu caracter magic de mare amploare, reprezentat prin satele și orașele moldovenești, sărind și alergând întruna, plini de vioiciunea specifică ritmului alert al jocului.

În aceeași perioadă în Țara Românească, secretarul florentin al lui Constantin Brâncoveanu, Antoniu Maria del Chiaro pomenește de obiceiuri asemănătoare în lucrarea lui Storia delle moderne rivoluzioni della Valachia, Venezia, 1718, în traducere românească Revoluțiile Valahiei, Iași, 1929. Povestind despre obiceiurile și moravurile valahilor, nu era încântat că în sărbătorile Crăciunului se dădeau „reprezenții cu măști respingătoare de cloanță și unchiași”.

Italianul a mai făcut observații pertinente și despre obiceiuri de Paști la curtea domnească brâncovenească. De Paști, în fiecare joi, băieți îmbrăcați „cu pir și alte ierburi jucau paparudele, iar de Rusalii, călușarii umblau prin târguri numai mascați și săreau până picau frânți de oboesală”.

Impresii despre „dansul cu măști al călușarilor din Ardeal” și importanța măștilor populare în Transilvania sunt relatate de Ioseph Franz Sulzer în a sa lucrare Geschichte des Transalpinischen Daciens, das ist: der Walachey, Moldau und Bessarabiens, ... (Istoria Daciei transalpine, adică a Valahiei, Moldovei și Basarabiei,...), editată la Viena, 1781, ca o încercare a unei istorii generale a Daciei, în care mai adaugă referințe pentru secolul al XVIII-lea despre obiceiurile populare cu măști din această provincie românească.

De la primele mențiuni scrise despre „cultura măștilor” la români, soarele s-a întors de milioane de ori la locul lui în zodia primăverii începutului și zilele au pierit în veșnicie, iar despre impactul ce l-a avut masca asupra naturii umane s-au scris multe studii, fiecare încercând să aducă ceva important în interpretarea fenomenului cultural, cel al magiei măștii populare. Vechimea, varietatea, încărcătura simbolică, spectaculozitatea măștilor dovedesc perpetuarea unor obiceiuri străvechi pe aceste meleaguri, măștile fiind apreciate de cunoscători ca „dovezile istoriei nescrise a unor obiceiuri”, istoria măștilor populare românești începând cu creația măștilor primitive care au apărut și s-au perfecționat în activități materiale și spirituale caracteristice unor forme de civilizație și cultură din stadiul incipient.

Treptat măștile, din simple instrumente ritualice de protecție magică folosite în procesul muncii: culesul în natură, cultivarea pământului, îmblânzirea și domesticirea animalelor, vânătoarea, pescuitul, se transformă în reprezentări mitice complexe în desfășurarea actului ceremonial din sărbătorile ciclice agrare și sărbătorile populare, devenind tot mai pronunțate piese de recuzită dramatică în manifestările de divertisment ale poporului.

Cultura tradițională românească cuprinde multe categorii de măști, acestea grupându-se după conținutul lor (antropomorfe, zoomorfe, fitomorfe), după formă (măștile-costum, reductive și extracorporale) și după funcția culturală, care se dezvăluie în diferite împrejurări (rituale, ceremoniale, de carnaval). Ele sunt descoperite pe tot cuprinsul țării, în unele zone fiind reprezentate într-o mai mare diversitate, elementele simbolice ale măștii contribuind la individualizarea, la personalizarea ei.

La sărbătorile-prag, la trecerea dintr-un anotimp în altul, se credea în popor că spiritele sunt foarte active. În aceste împrejurări, omul, cu ajutorul măștii, încerca să se aperi, să se protejeze de duhurile malefice. Masca unui animal, îmbrăcată de un om, îi poate transfera personajului, pe cale magică, calitățile sau defectele animalului: putere, viclenie, bunătate, ...

La români sunt foarte răspândite măștile ceremoniale, ele fiind strâns legate de sărbătorile calendaristice religioase și laice din răstimpul unui an: Crăciuniul, Anul Nou, Boboteaza, Lăsatul Secului, apoi de perioada de derulare a muncilor agro-pastorale: primăvara (1-15 martie), vara (15 iunie-15 august), toamna (15 octombrie-15 noiembrie).

Luând în considerare funcția culturală a măștilor, mai putem aminti că cele rituale care se referă la momentele importante din viața omului (naștere, nuntă, înmormântare) au fost mult răspândite în vechime. Poporul român poseda un bogat repertoriu de jocuri funerare, având în componență transferul „manei” strămoșului decedat asupra celor rămași și pregătirea pentru lunga călătorie a „dalbului de pribeag”. În aceste nopți de priveghere, forțele vieții se opuneau puterii morții. Urme de consacrare a unor rituri funebre există la Nereju, zona arhaică a Vrancei. La priveghi, mai mulți bărbați cu măști funebre se rotesc în jurul unei vetre cu foc arzând, focul sacru îndeplinind un ritual pentru ușurarea sufletului defunctului. Acest ritual se practica în incinta gospodăriei unde se afla mortul. Este un obicei funerar care nu se mai performează astăzi, dar bătrânii confirmă că a existat mai demult.

Între măștile populare românești, măștile maramureșene se evidențiază prin as-

pectul grotesc, producând o stare de confort emoțional deconectant pe care îl simte cel care privește spectacolul. Omul cheamă puterile benefice ale spiritului păzitor, simbolizat de mască, acesta jucând un rol foarte important în tradiție, având atribute de protecție și de aducător de noroc.

Jocurile cu măști reprezintă un compartiment important al creației populare care evidențiază spectacolul tradițional al sărbătorilor din ciclul celor douăsprezece zile: Crăciunul, Anul Nou, Boboteaza („zi la anul”, „festum incipium”) și nu numai. Este firesc să menționăm că, în timpul desfășurării reprezentațiilor, personajul care joacă masca are o contribuție esențială în reușită. Pe lângă talentul personajelor, valoarea artistică este completată de bogăția recuzitei specifice adecvate.

Fiecare obicei se individualizează prin numele măștilor, prin elemente auxiliare care completează masca, prin numărul lor, fie că reprezentațiile folclorice sunt pe temă religioasă –Tri crai de la Răsărit, Bradul credincios, Pomul lui Adam, Viflaimul, Zânele vestitoare ale Crăciunului – fie că sunt pe temă istorică –Constantinu, Banda lui Pinte, Banda lui Bujor – sau jocuri cu măști animaliere –Jocul Ursului, Jocul Caprei etc. Sunt obiceiuri care se performează în ajunul Crăciunului și în prima zi a acestei sărbători, unele de Anul Nou și altele de Bobotează.

Unele obiceiuri sunt performate de copii (băieți și fete), cum ar fi : Steaua, Tri crai de la Răsărit, Zânele vestitoare ale Crăcinului. Costumele și recuzita exprimă bucuria omului în fața unui eveniment religios deosebit: Nașterea Mântuitorului Iisus. Băieți, cu vârste între șapte și doisprezece ani, îmbrăcați în alb, cu cămăși bărbătești peste cioareci și poale femeiești sau cu costume în culorile roșu, galben, verde, albastru și negru, după rolul avut, purtând o stea în cinci colțuri, ornamentată în staniol și pe cap având comănace cu cruce peste ele, vestesc Nașterea Pruncului divin. La fel se întâmplă și cu cele trei zâne (obicei performat la Săcel și Borșa), cu coronițe pe cap, cu rochii albe, cu toiege înștruțate cu verdeață și cu fire roșii, vin să-l întâmpine pe Iisus, aducându-i daruri. Majoritatea obiceiurilor cuprind actanți de vârste diferite, mai mult tineri.

În cadrul acestor spectacole, un loc important îl ocupă două măști: Moșul și Baba, personajele aparținând substratului mitico-magic al obiceiului, Moșul fiind considerat strămoșul cel mai îndepărtat și întemeietorul neamului, Baba conducându-ne la vechi rituri de invocare a spiritelor strămoșilor, mijlocind legăturile celor vii cu natura, cu stihiiile cosmice, de aceea se regăsesc sub forma mascaților din alaiuri, în timpul sărbătorilor.

În Maramureș mai există o categorie de măști extracorporale, de moși și de babe, de „domni” și de „doamne” („metehăii”) care se puneau, în ajun de Anul Nou sau de Bobotează, la fetele bătrâne și la flăcăii tomnatici și care au îndeplinit cândva funcții magice de stimulare a căsătoriei. Acum au mai mult o latură spectaculară, satirică, umoristică, textele care însoțesc aceste păpuși fiind gustate de mulțimea adunată la fața locului.

Atmosfera de veselie, de destindere este întreținută la cote înalte de multe alte personaje. Vom întâlni țigani, vrăjitori, soldați, păstori, multe măști de diavol personalizate: Dregătorul cel mare, Lucifer, Ispravnicul Dracilor, Înșelătorul, Sarsailă (cel mai mic, „Prâslea” Drăcimii). Măștile lor sunt „măști-costum” (cojoace întoarse pe dos, gube mițoase și cușmele la fel) sau „măști reductive” (cu zdrențele curgând pe ei, încărcați de clopote grele și multe „droange”, care fac zgomot mare atunci când le scutură, cu fețele înnegrite cu funingine), apoi au băte, măciuci, corn, bici. Așteptau cu mare nerăbdare să vină Anul Nou, să să facă „motroașcă” sau „moșcoră”, adică mască.

O mască aparte, prin toate detaliile ei, este „Doamna Moarte”, îmbrăcată în negru, purtând seceră în mână; o mască realizată dintr-un coif înalt, tot de culoare neagră, cu un avertisment dur la adresa mulțimii prezente la spectacol: „Toți veți fi ai mei!” Textul semnifică inevitabilitatea morții comună tuturor.

Din alaiul măștilor care participă în reprezentațiile dedicate sărbătorilor creștine nu lipsesc Iosif, Maria Maica Sfântă, Irod, Preotul, Soldatul, Evreul, Craii, ele completând secvențele folclorice din cadrul evenimentului petrecut la Bethleem „la curțile lui Crăciun”.

Obiceiurile și datinile strămoșești, cu măștile populare –parte integrantă a acestora, legate de sărbătorile de peste an, de ciclul celor douăsprezece zile în special, se înscriu în categoria celor mai așteptate și pline de frumuseți și sensuri profund umane. „Societatea măștilor rămâne cartea înțelepciunii popoarelor”, cum se exprima criticul de artă francez Pierre Francastel într-o lucrare a sa „Realitate figurativă”.

Bibliografie selectivă:

Bilțiu, Pamfil, Bilțiu, Maria, Calendarul popular, volumul II: Obiceiurile toamnei și iernii, Baia Mare, Editura Ethnologica, 2010.
Bilțiu, Pamfil, Bilțiu, Maria, David Victoria, Colinde și obiceiuri de Crăciun, Anul Nou și Bobotează, Baia Mare, Editura Eurotip, 2007.
Dăncuș, Mihai, Măști și jocuri cu măști din Maramureș, Cluj Napoca, Editura Dacia, 2008.
Evseev, Ivan, Dicționar de magie, demonologie și mitologie românească, Timișoara, Editura Amarcord, 1998.
Pavel, Emilia, Studii de etnologie românească, Iași, Princeps Edit, 2006.
Vulcănescu, Romulus, Măștile populare, București, Editura Științifică, 1970.

Vasile V. Filip

„Năsăud, dragostea mea”... neîntâmplată

Nu am făcut liceul la Năsăud. Este unul din puținele lucruri pe care le regret, în trecutul meu (tot mai lung, mai disproporționat amplificat în raport cu prezentul și viitorul), lucruri pe care le-aș schimba, dac-ar fi s-o iau de la capăt. Pentru că, târziu am înțeles, omul este al unui anume loc, așa cum este al unui anume timp și al unei anume limbi, și tot ce are de făcut pe linia împlinirii lui sufletești și existențiale în general este să conștientizeze și să-și asume acest dat prenatal, care – ca o alma mater –, continuă să-l hrănească spiritual întreaga viață.

Am încercat mereu să suplinesc prin lectură ceea ce n-am trăit (și poate ar fi trebuit). Dar puține din cele scrise (mai ales sub forma „obiectivă” a cercetărilor istorico- sau etnologicomonografice) sunt capabile să capteze ceva din mirismele, gusturile și pulsunile vieții trăite. Una dintre aceste fericite substituiri ale trăirii pe viu, ale iubirilor neîntâmplăte, a fost cartea lui Ion Istrate Năsăud, dragostea mea! (Editura „George Coșbuc”, Bistrița, 2022), recitită de curând a doua oară. De ce a doua oară? Vor înțelege greu cei care se raportează la cunoaștere exclusiv pe cale rațională, cei care n-au înțeles că timpul scurs ireversibil (trăit sau nu) poate fi, totuși, regăsit în gustul unei madlene sau al unei guri de ceai, îmbunătățit cu aromele copilăriei și tinereții.

Cartea lui Ion Istrate are această valoare proustiană a timpului regăsit. Mai întâi, valoarea unor fotografii de epocă (cum și găsim, una – a orașului – pe coperta I, alta – a autorului tânăr – pe coperta IV, iar altele sunt comentate în interiorul textului, puse fiind în legătură cu destinul mamei sau părinților autorului). A unor fotografii, plus ceva pe deasupra. Ceva inefabil, ca-n poezie, oricum greu definibil. Pentru că valoarea documentară a cărții nu stă doar în prezentare, ci în re-prezentare, adică într-o prezentare de ordin secund, filtrată subiectiv și transfigurată estetic. Or, ce argument e mai puternic decât o frumusețe? (cum stipula explicit M. Sadoveanu în *Viața lui Ștefan cel Mare*, dar știu bine artiștii – cu operă sau fără – dintotdeauna și de pretutindeni). Inutil să mai adaug (a demonstrat-o Titu Maiorescu acum mai bine de 150 de ani) că „frumusețea” care convinge artistic poate fi chiar cea a unei orori în ordinea trăirii pe viu. Căci nu ne va convinge niciun tratat de istorie (mai ales grevat de corectitudinea politică) de barbaria din acel septembrie 1940, când în curtea Liceului „George Coșbuc” (tocmai redenumit „Școala Maghiară de Stat”) au ars arhive școlare și grănicerești, laolaltă cu cărți românești vechi, adunate de harnicii profesori ai liceului de-a lungul a zeci de ani. (Adică, ceea ce închipuise Ray Bradbury pentru societatea americană în romanul distopic *Fahrenheit 451* se petrecea la noi pe viu!) Iar inspectorul maghiar de stat de atunci, la ordinul căruia s-a consumat distopica oroare, Bela Kelemen, va ocupa, în Clujul redenumit românesc, postul șef de sector la Institutul de Lingvistică „Sextil Pușcariu”, redenumit ulterior Muzeul Limbii Române. Și, pentru ca sarabanda paradoxurilor și compromisurilor inutile nu se oprește nicodată, Sextil Pușcariu însuși, cel care dase primul nume al Muzeului Limbii Române, va fi nevoit să-și zidească jurnalul în podul familiei sale de la Bran, pentru a nu fi vânat de hoardele comuniste dezlanțuite.

Frisonul barbariei istoriei te mai siderează, ca cititor, când afli că statuia Poetului tutelar al liceului din Năsăud, cioplită de Cornel Medrea în 1914, este mitraliată, în aceeași întunecată toamnă a anului 1940, de unii ce credeau că pot fi ucise și sufletele cu mitraliera. Sau când afli că, la Bistrița, în 1944, un ofițer român a fost împușcat pe stradă de doi „eliberatori” beți, pentru ca apoi să-i fie siluită soția, după un pâlă de copaci, ziua în amiaza-mare. De altfel, sub presiunea politică a acelorași „eliberatori”, un țăran din Salva va petrece 20 de ani de reclusiune într-un subsol al casei sale „din câmp”, pentru că înaintea alegerilor (oricum truate) din 1946 ar fi spus, într-un discurs public, că țăranii sunt aceia care, în loc să vorbească despre plug, îl bagă în brazdă. Iar în același an, tatăl autorului este arestat în gara Beclean pentru că și-a permis o discuție liberă despre viitor, în tren, cu un fals preot. Iar ceva mai târziu, în 1952, o familie năsăudeană de meseriași harnici, cu patru fete și trei feciori, doar cu rădăcini țărănești, va trece prin pericolul de a fi „înscrisă la chiaburi” (deși nu avea pământ); fiind apoi practic desființată ca celulă economică prin creșterea abuzivă a impozitului de zece ori, prin simpla adăugare, cu un creion chimic, a unui zero după cifrele inițiale, valabile cu un an înainte. „Nici nu mă gândesc, azi – mărturisește autorul – la felul în care ar fi putut arăta România postbelică, dacă politica liberală prin noi înșine, de dinainte de război, ar fi continuat.” (p. 86) Dar acumularea unor astfel de exemple te invită implicit s-o faci, ca cititor: să te gândești, adică.

Dacă istoria oficială, cu perspectiva ei generalizatoare, tinde la o explicație cât mai rațională a evenimentelor, abia astfel de mărturii mai mult sau mai puțin trăite, asumate subiectiv, aduc cuantumul necesar de autenticitate. Sau, în argumentarea directă a autorului: „Spun asta pentru că istoria se scrie și la acest nivel, sau mai degrabă pe acest palier al evenimentelor mărunte, unde poate domni nestingherit iraționalul, mai mult sau mai puțin generalizat.” (p. 30)

Contorsuniile istoriei apar dublate, în carte, poate chiar mai convingător, pentru

ION ISTRATE

Năsăud, dragostea mea!

urechea unui filolog (care și-a dedicat cea mai mare parte a carierei profesionale cercetării limbii), prin contorsuniile limbii înseși, mai ales în compartimentul ei lexical. Acolo unde au dispărut cuvinte ce ilustrau un întreg univers al muncii independente: mihei (masă profesională, cu menghine de lemn și sertare), inași (ucenici), vipt (masă zilnică), alogiu (cazare), ierhă (piele prelucrată), dubală (lichid în care se prelucrau pieile), a cărmăzi (a prelucra pieile), croner (pieptar femeiesc), rusăr (pieptar bărbătesc); dar și cuvinte ilustratoare a unei ordini sociale și a unui stil de viață: cendări (polițiști maghiari, cu pene de cococș), cocoșei (monede din aur sau argint), țucărăi (bomboane de pom), papornițe (coșuri) etc. Paralel, au proliferat expresii care introduceau, la modul multicultural, o morală tot mai laxă, mai puțin fermă, mai ales în privința raportului dintre om și stat, o morală a supraviețuirii: De unde muncești, de acolo trăiești; Trăiește, și lasă-i și pe alții să trăiască; O mână spală pe alta și amândouă spală fața; Ei se fac că ne plătesc, noi ne facem că muncim; Din greșală în greșală, spre victoria finală etc.

Și totuși, farmecul discret al cărții nu rezidă în primul rând în astfel de observații acide, istorice, sociale, lingvistice, care – și ele – par a vorbi de o involuție a lumii, cât într-o anume viziune ușor nostalgică, viziune inversă devenirii istorico-biologice, inversă simplificatoarei și prea generalizatei idei de evoluție. E o viziune ce se mulează după un model uman-subiectiv, de altfel foarte răspândit, sesizabil și în acea cunoscută interiorizare adolescentină, când sufletul-fluture se resoarbe în crisalida psihologiei, „ca și cum transformarea sufletului în nimfă ar avea ca scop viermle, nu fluturele” (p. 101); ca și cum „finalitatea urmărită de Creator ar fi să ne întoarcem în sălbăticie” (ibidem). Dar – paradoxal – tocmai atunci individul e mai dispus să-și descopere raiul interior, unicitatea și frumusețea traseului existențial. Sau să aprecieze la justa lor valoare scurtele intervale de tihnă, civilizație și

normalitate care i-au fost hărăzite lui și generației sale: „Cine își mai aduce aminte, de pildă, azi, de vechea grădină de vară din Năsăud? Acum, în locul său s-au aliniat câteva barăci din zid, unde se vând multe și de toate, după ce, cum vom vedea, după depășirea aceluși moment de relativă tihnă și prosperitate, din anii 60 ai secolului trecut, grădinii de vară i-a fost bătută ușa în cuie, după care a fost transformată în depozit. Iar peste timp, grădina a fost demolată și s-au construit urățeniile de azi. Dar a existat o perioadă când grădina pur și simplu funcționa, așa cum puține lucruri mergeau pe atunci cu adevărat.” (p. 101)

Frumusețea cărții lui Ion Istrate nu se naște așadar atât din frumusețea și armonia lumii exterioare, sociale și obiective pe care o descrie, cât din capacitatea autorului de a admira, de a prețui acele grăunțe de aur, mai strălucitoare parcă tocmai pe fondul a ceea ce Arghezi numise „noroiul vremii”. Pe acest fond au strălucit, în trecerea prin viață a autorului, personalități ce înfruntă până azi leneșă noastră aplecare spre uitare, cum au fost, la Năsăud, profesorul Octavian Ruleanu, iar în lumea a academică clujeană, profesorii Mircea Borcilă, Dumitru D. Drașoveanu, dar și „fetele de la Dicționar” sau acel Vasile Băjenică, biliofil constănțean de origine, dar „bejenit” la Cluj și câștigat aici definitiv de prestigiul și miracolul perpetuu al cărții.

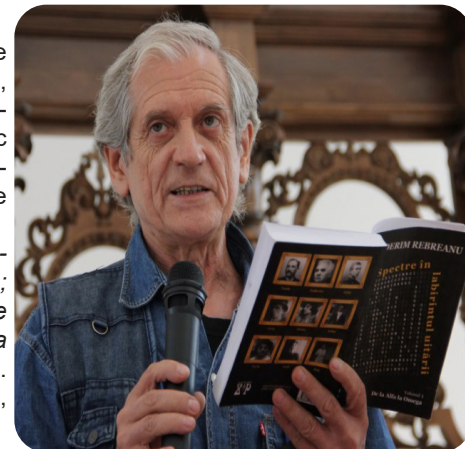
Miracol pe care cartea lui Ion Istrate nu face decât să-l realimenteze și confirme.

Filiala Cluj a Uniunii Scriitorilor din România anunță cu tristețe încetarea din viață a scriitorului Ilderim Rebreanu

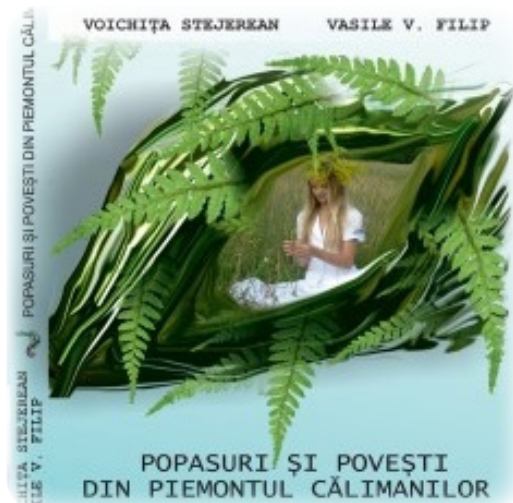
Odihnească-se în pace!

Ilderim Rebreanu (26 noiembrie 1952, Turnu Măgurele – 7 noiembrie 2022, Bogdana, Teleorman). Historic literar, memorialist, prozator. Fiul lui Tiberiu (cel mai mic dintre cei 14 frați Rebreanu) și al Ioanei (născută Danciu). Facultatea de Istorie și Filosofie Cluj-Napoca.

Volume: *Neamul Rebrenilor* – corespondență (Ed. Academiei Române, 2008); *Tărâmul diavolului* (Ed. Agora, 2010); *Spectre în labirintul uitării*, București, 2011 (vol. I - De la Alfa la Omega; vol. II - Cei morți și părăsiți; vol. III - Cronici interbelice; vol. IV - Întuneric roșu), *Scrisori în umbra ștreangului* etc.

Voichița Stejerean & Vasile V. Filip, Popasuri și povești din piemontul Călimanilor

Ce poate fi mai plăcut decât să citești

o carte trecând-o prin filtrul minții și inimii, să „topești” bariera fizică intrând cu toată ființa în lumea ei? În cazul acestei minunate cărți „Popasuri și povești din piemontul Călimanilor” pasul nu-i doar obligatoriu de făcut, dar este și foarte simplu. Cum ar putea să nu fie așa, cu o carte care, prin truda îndelungată, meticuloasă și tenace, întinsă pe mulți ani a autoarei Voichița Stejerean, culegătoare a treizeci și opt de povești-legendă, structurate și prezentate cu pricepere de coautorul Vasile V. Filip, ne aduce aproape, la îndemână, o lume fascinantă nu doar pentru copii, ci, în mai mare măsură, pentru adulți.

„Nu poți să vezi zâne dacă nu ești zănat”, spunea Nichita Stănescu, dar nu voi defini acest termen, zănat, ca o condiție obligatorie pentru accesul în lumea legendelor doamnei Voichița Stejerean, de fapt legende ale oamenilor și locurilor, de mii de ani, autoarea aducându-și doar o uriașă contribuție la salvarea acestui tezaur al imaginarii colective al multor generații de trăitori în această minunată zonă geografică, piemontul Călimanilor, după aprecierile formulate cu maxim profesionalism de autorul Vasile V. Filip în cuprinzătoarea, necesară și binevenită prefață, treizeci de pagini de informații de excepție, absolut uimitoare, în care autorul apreciază, argumentând științific acest demers al autoarei ca salvator, dar nu singular, cum nici conținutul legendelor nu este întâlnit exclusiv doar în această zonă, specialistul identificând similitudini cu numeroase povești larg răspândite, din Ardeal până în Europa. Un mic exemplu surprinzător poate pentru profani în această zonă de analiză a textelor este similitudinea motivului cămășii înnoitoare cu basmul cult „Lebedele” al lui Hans Christian Andersen, acest tip de conexiuni, rezultat al cercetărilor specialiștilor, fiind multe în prefața domniei sale, care poate fi apreciată ca o lucrare în sine.

„Călimanii! Ținut mirific născut și crescut din focul pământului în vremuri imemorabile, cu înfățișarea desăvârșită încontinuu de dalta Timpului, maestru iscusit, care a purtat după el succesiunea anotimpurilor și a stihurilor naturii!... Ei cheamă tainic pe cei care vor să descopere o anume față a lumii, un univers aparte, situat atât de aproape de cer, încât, dacă vrei, îți imaginezi că poți culege stelele cu mâna.”

Așa își începe doamna Stejerean periplusul în lumea legendelor, oferind, dacă vreți, o definiție a ceea ce înseamnă zănat, adică „cei care pot vedea zâne”, continuând descrierile în cuvinte parcă împrumutate de la Geo Bogza:

„Măreția, blândețea și dragostea cu care te atrag, îmbiindu-te cu aerul tare, cu învăluirea de forme, culori și parfumuri, te cuceresc pe tine, omul cel obosit de încercările vieții, și te transformă pe neștiute în alt om: mintea ți se limpezește, gândurile se liniștesc și, fiind atât de aproape de cer, începi să privești din alt unghi prioritățile vieții.

Privește de sus asupra lumii e fascinantă. Acolo, printre tot felul de forme bizare împietrite de timp, ai impresia că ți se aștern ție la picioare păduri, dealuri, ape, așezări ome-nești... Ești deodată unul de-al locului și poți atunci simți cum inima ta parcă ar vrea să-și armonizeze baterea cu vibrația muntelui, ca și cum acesta ar fi o ființă vie.”

Legenda spune că prin munți trăia un cioban pe nume Căliman, cu o turmă fără număr. Odihnindu-se într-o zi călduroasă de vară lângă iezer, a adormit visând o zână frumoasă care i-a vorbit: „- Dacă treci de coasta aceasta de munte, vei găsi o mare comoară! Ai grijă numai să nu te lăcomești! la din ea doar atât cât poți căra în desagi și mergi acasă fără să te oprești, iar după ce ai ajuns, poți să vinzi din ea și să trăiești fără grijă, atât tu, cât și ai tăi. Dacă te vei lăcomi și vei lua mai mult decât poți căra fără să te oprești, atunci vei muri și ai tăi se vor dezbrina, de nu are să vă mai rămână pe aici decât numele.”

Bineînțeles că așa s-a și întâmplat, lăcomia l-a ucis, a doua zi feciorii s-au certat la împărțirea comorii, împrăștiindu-se mănioși pe vârfurile munților, de unde și numele, munții Călimanilor.

Revenind în realitatea locurilor, vreo șase vârfuri cuprinse între 1400 și 2100 de metri, structuri megalitice neobișnuite - 12 Apostoli, Acul Geologului, Piatra Corbului, Piatra Cușmei, cratere stinse cu diametre până la zece kilometri, lacurile lezerul Călimanilor și Tăul Zânelor, flora diversă și fauna specifică (la Dealul Negru venea la vânătoare fostul președinte comunist Nicolae Ceaușescu), toate acestea constituie o ofertă turistică generoasă, de nerefuzat.

Cartea este structurată simplu, clar și ingenios. Un anume loc cu o anumită încărcătură istorică și un nume vine către noi din timpuri mai mult sau mai puțin îndepărtate, transportat fiind peste timp printr-o legendă sau mai multe ale locului, legende mai vechi sau mai noi.

Povestea cărții începe din satul Budacu de Sus, înființat în sec. XIII prin alungarea locuitorilor din satele vecine aflate în zone fertile, la popularea teritoriilor de către sași. O cetate dacică foarte apropiată satului atestă locuirea zonei cu mult înainte, rămășițele ei fiind un atractiv loc de joacă pentru tinerii din zonă, asta doar până la apariția altor tentații în anii

din urmă, zona fiind în prezent un fief al urșilor.

Există însă și o altă interpretare a existenței valului de pământ, ruină a cetății, care spune că demult locul era un tărâm al zânelor, cea mai frumoasă dintre ele fiind dorită de un zmeu insistent care le urmărea mereu, iar într-un moment de maxim pericol, una dintre zâne a înălțat un zid în calea zmeului prin aruncarea unei pietre fermecate.

Invasia tătarilor din mijlocul veacului al XIII-lea nu i-a ocolit pe locuitori, poiana în care-și făcuseră tabăra din care plecau la jefuit purtându-le numele, „Poiana tătarilor”, secole la rând, dispărând odată cu pădurea din jurul poienii.

Încă din vremurile comuniste în zonă toți știau de Dealul Negru, dată fiind cabana de vânătoare a lui Ceaușescu, dar simetric cu acesta față de apa Budacului există și Dealul Alb, lipsit de vegetație, însoțit în sezonul fără zăpadă, dar care se acoperea primul cu omăt la fel cum se și descotorosea, ultimul. În zonă iarna venea de pe Dealul Alb și pleca tot de acolo.

Prezența cabanei din Dealul Negru a dus la asfaltarea drumului, la amenajarea zonei pentru aterizarea elicopterelor, agitația la sosirea vânătorilor crescând de fiecare dată, fiind mobilizați o mulțime de gonaci dintre locuitorii zonei, chiar și vânatul din județe vecine fiind ademenit din vreme cu mâncare împrăștiată pe poteci. Este cunoscută disputa lui Ceaușescu cu Maurer privind cel care a împușcat un urs mare, dar așa cum fac politicienii, peste spaima celor prezenți, și-au dat mâinile și s-au înțeles. Oricum, hrănirea nenaturală a vânatului timp îndelungat a dus la un fel de domesticire a lui în relația cu pădurarii din zonă.

La nouă kilometri de sat există două zone de interes, un abrupt stâncos de nouăzeci de metri, unde-și fac cuibul corbi, de unde și numele Piatra Corbului, străjuit în față de o stâncă zveltă, verticală de vreo zece metri, prăbușită din abrupt, numită Acul geologului, zona adăpostind pe lângă o faună diversă și mai rară lălea pestriță, ocrotită de lege, fiind și leagăn de legende:

„De pildă se spunea că pe acolo se aciuau bandele haiducilor pe vremuri, care își îngropau comorile, pe urmă ale legionarilor, care și-ar fi îngropat armele. Se spune, de asemenea, că, în vremurile tulburi, oamenii de prin apropiere, care aveau bani, pentru că nu se simțeau în siguranță, i-ar fi pus în căldări și îngropat pe furie în apropierea stâncii. Aceasta putea fi mereu un loc de referință sigur pentru a-i putea găsi după ce vremurile s-ar mai fi liniștit, chiar dacă satul ar fi fost amenințat cu revărsări de apă, cu foc sau cu alte prădăciuni.

Nu se știe câți s-au întors să-și mai caute comorile ascunse, dar se spune că vor mai fi și rămas, pentru că, în răstimpuri, după câte un număr de ani, în nopțile de Sânziene, jucau flăcări albastre pe locurile unde au fost îngropate acele căldări. Mulți au mers să le caute, dar nu se știe dacă le-au și găsit.”

În spatele stâncii străjer, pe peretele vertical există o grotă cu acces dificil, orizontal după care urmează o prăbușire verticală în interiorul stâncilor despre care bătrânii aveau convingerea că ascunde o lume subpământeană, care trăiește în paralel cu lumea noastră. Se mai spune că pe la Piatra Corbului ar fi un canal de comunicare cu acea lume.

Încercătura de mister a zonei este sporită prin prezența vremelnice într-o altă grotă din dealul situat în fața Pietrei Corbului, la sfârșit de secol XIX și început de secol XX, a unui pustnic apărut nu se știe când și de unde, dispărut la fel, pe neobservate. Trăia greu, se ruga neconținut, iar după dispariția lui neexplicată „oamenii au simțit că au pierdut un om deosebit și îl regretau”. Ca semn de prețuire, cei ce treceau pe acolo ... au făcut obiceiul care a rămas până azi, să rupă câte o ramură și să o arunce într-un anume loc. După o vreme, din crengile aruncate se formează o grămadă mare, la care cineva îi dă foc.

Este lumina pe care sătenii o dedică sufletului celui trăitor misterios.

Locul acela continuă să fie un reper al locuitorilor de aici cu denumirea La Cilie.

Farmeul acestor povești, cel puțin pentru mine ca trăitor în zonă, este cu totul captivant, determinat atât de poveștile în sine cât și de harul de povestitor al autoarei, ilustrat pe cât am putut în citatele incluse în textul de față. Obiectivul meu nefiind însă acela de a repovesti cartea în întregime, ci doar o modestă promovare a frumoasei cărți, în cele ce urmează voi fi mai selectiv și mai scurt în prezentări, atât cât se poate fără a prejudicia frumusețea textelor. Nu este mai puțin adevărat că eu ca cititor al volumului tipărit beneficiaz și de un număr impresionant de fotografii (peste o sută) ale locurilor aduse în discuție, prezentate cu generozitate în paginile sale..

Povestite de Voichița Stejerean, cu o detașare aparentă de comentator obiectiv care nu are dreptul să modifice realitatea istorică, dar în spatele căreia se simte dragul de locuri și oameni, misterioase povești ale unor locuri fascinante ca Valea Tâlhărilor, Vâltoarea, Râpa Mare, Râpa Neagră, sau Râpa Roșie transmit firească și credibil întregul fior și mister al Istoriei, regină a vieții.

A mai existat o cabană de vânătoare în zonă, anterioară celei a lui Ceaușescu, ridicată din ordinul Anei Pauker și a lui Vasile Luca, cabană care se pare că a jucat un rol important în istoria României, cabana Aluneasa. Gheorghe Gheorghiu-Dej a organizat o partidă de vânătoare la care invitat de frunte era Nikita Hrușciov, „marele conducător” comunist. Cu eforturi susținute de organizare i-au asigurat lui Hrușciov doborârea unui urs imens, fapt care l-a umplut de satisfacție. La petrecerea ce a urmat, întrebând de Hrușciov cum s-ar putea revanșa pentru momentele minunate petrecute acolo, Gheorghe Gheorghiu-Dej i-a sugerat să retragă trupele sovietice (de ocupație) de pe teritoriul țării, retragere care s-a și întâmplat în iunie-iulie 1958. Pornind de la același eveniment au avut loc o serie de întâmplări pe care le voi relata exact așa cum le-a scris doamna Voichița Stejerean în frumoasa carte, ca o ilustrare a puterii creative nemărginite a oamenilor.

Cronica integrală pe rasunetul.ro

La judecata zilei

Realitatea peticită cu rîze

Iată că iarăși se adevărește zicale „În tot rău-i și un bine!”, chiar dacă unul... bine ascuns, cum adăuga cineva. Și asta la un popor văzut, prin practica politicianilor săi, mai mult căutînd răul, din care să extragă mai apoi o fărîmă de bine. Că parcă ne delectăm mai avan cu fărîmele, decît cu bucuriile întregi. Oare cum ne-am putea întregi în bucurie? În bucurie totală.

Zicala asta, cu binele și cu răul, s-a verificat acum, cu blocarea noastră la marginea spațiului Schengen: s-a ieftinit benzina, așa, peste noapte, băncile au devenit mai binevoitoare, s-au trezit la viață europarlamentarii, dar, mai ales, ne-am șters cu mînele la ochi și am văzut mizeriile în care ne-a aruncat crema politică a deceniilor postdecembriste. La Revoluție, într-un imbold de umanizare a societății (noastre) – lucru bun – s-a renunțat la aplicarea pedepsei cu moartea, dar, dacă o asemenea pedeapsă ar mai fi fost valabilă/ aplicabilă, cîte spînzurători am vedea azi în fața unor instituții amprentate de oameni fără căpătii? Întrebarea e retorică, aproape gratuită prin șansele ei de a tulbura ape stătute, dar realitatea e crudă.

Am pus multă speranță în obținerea accesului la spațiul Shengen, dar, de fapt, în fața unor evidente, ritualul trecerii granițelor europene, și nu numai, nu e chiar atît de rigid. Ce-i care au de trecut granița o trec. E vorba de diverși oficiali, din ministere de resort, europarlamentarii, parlamentari români care mai prind vreun decont de la parlament pentru o vizită în străinătate, oameni de afaceri, desigur, și, fapt important, cu totul remarcabil pentru țară, tot felul de cerșetori, mai mari sau mai mici, care, de-a lungul timpului, și-au construit acasă palate cu acoperișuri ondulate. S-au mai curățat străzile orașelor noastre, obiceiul cerșetoriei fără rușine mutîndu-se în sfere mai înalte ale activităților publice. Mutarea cerșetorilor de la noi pe alte meleaguri, imediat după revoluție, a fost una dintre cele mai eficiente acțiuni de înnoire a vieții publice, la nivelul de jos, noi cerșetori (din țară) avînd o mare și inocentă șansă de a-și disimula privilegiile.

Reacțiile românilor față de refuzul Austriei de a ne primi între granițe europene de ani și ani jinduite au coagulat însă sentimentul de apartenență la o țară, la un popor și un pămînt, a refăcut coeziunea și reacția cetățenească, ne-a mișcat amorul propriu, dar au evidențiat și un gest cutremurător: smulgerea unei feșe mincinoase de pe o rană sîngerîndă. În spațiul public s-a vorbit, iată, de indecenta exploatare a pădurilor românești de către firme austriece, de afacerea OMV și altele, care nu au determinat întărirea legăturilor cu țara oponentă, ba, printr-un scenariu ascuns și încă nedeslușit suficient, au dus la jegosul refuz al Austriei privind aderarea României la spațiul Schengen. România, prin decidenții ei, desigur, s-a lăsat jecmănită de miliarde de euro în timp ce împrumută – și mai împrumută – de la bănci străine miliarde de euro pentru a plăti salarii și pensii!...

Problema nu este a României în ceea ce privește securizarea frontierelor europene. Țara noastră are o experiență notabilă în acest sens, confirmată evident – cu bune și cu rele – de existența unei frontiere cu o țară agresată direct de Rusia. Cînd cancelarul austriac Karl Nehammer (ÖVP) și-a reiterat simbătit poziția intransigentă față de aderarea României și Bulgariei la spațiul de liberă circulație Schengen (v. agenția austriacă de presă APA) și a subliniat că „nu va exista nicio extindere a spațiului Schengen pînă la o securizare efectivă a granițelor sale externe”, explicînd că refuzul ar fi „o chestiune de securitate” pentru țara sa, acesta recunoștea că de fapt e vorba de o problemă internă a Austriei, ca și, desigur, a Europei. Și, poate, adevărul se află și în spusele ministrului de externe al Austriei, Alexander Schallenberg, care susținea că recentul gest al țării sale n-ar reprezenta de fapt un veto propriu-zis, ci doar un „strigăt de ajutor”, în fața fluxului de migranți. Pentru o neputință internă nu poți arunca vina, în mod cinic, în seama unei țări care nu are nici o legătură cu situația austriacă. Dar scenariile pot merge, desigur, și în direcția afacerilor economice din România ale austrieșilor. Europa ar trebui să fie un spațiu nu doar al liberei treceri a frontierelor naționale, dar și al eradicării spolierei dintre popoare. Altfel, cădem iarăși și iarăși în filozofia cinică a lui Putin, devenind autori ai unor „operațiuni speciale” pe diferite zone și interese.

Trăim într-o realitate mințită, căreia i se dau tot felul de țepe, iar găurile sînt acoperite cu petice de cea mai proastă calitate, și acestea. Întrebîndu-l pe tata (98 de ani) dacă să-i pornesc televizorul sau nu (întrebare menită să-i mai trezească niște gînduri, să-i dezmoștească – of! – gîndirea, deoarece, din mai multe motive, nu urmărește TV-ul), mi-a spus că nu-l interesează deoarece TV-ul dă numai știri peticite cu rîze. TV-ul așa, ca instituție generică, una care preia de-a gata comanda politică. Știrile false. Știți ce sînt rîzele? Ce altă metaforă mai vreți pentru realitatea în care trăim, înecați mereu în minciuni jegoase proliferate de nu mai știți cine?

Dacă România și Bulgaria nu se pot bucura de o reușită Shengen, Croația este liberă să sărbătorească intrarea în Shengen de la 1 ianuarie 2023. Urmare a acestei reușite, controalele la granița cu Slovenia și Ungaria vor dispărea, iar frontierele cu Serbia, Bosnia și Muntenegru urmează să fie consolidate. Ș. a. m. d. Dar România are granițe NATO, mă rog, garantate NATO. Oare preocuparea pentru securizarea acestor granițe e mai slabă decît în cazul granițelor strict europene?

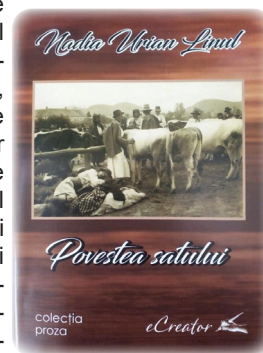
Însă, cel mai mult ne doare rănirea toleranței noastre. Sîntem un popor pașnic. Dacă sîntem așa, credem, naivi, că toți ar trebui să aibă un comportament pașnic cu noi. Dar avem parte și de „parteneri” cinici și belicoși. Să ia totul, dînd celui de la care se ia cît mai puțin sau deloc. Numai că, în povestea Schengen de acum, nu a fost pusă la încercare toleranța creștină a poporului, ci „toleranța” coruptă a unor decidenți. Care decidenți, crezînd că fac anumite compromisuri, grave, credeau că li se va răspunde – politic – cu o monedă adevărată. Numai că, la compromisurile lor – nu le mai enumerăm – li s-a răspuns cu o monedă calpă. Ca în orice afacere dubioasă.

Mircea Popa

Poveștile satului

Nadia Urian Linul este cadru didactic în localitatea Uriu aparținătoare de Cristeștii Ci-ceului, unde s-a dedicat trup și suflet școlii și educației copiilor de aici. Ca om care a îndrăgit lumea satului, profesoara din Uriu a fost atrasă de literatură, căreia i s-a consacrat fără ambiții, ci doar din dragoste pentru copiii care mai fac astăzi lecturi școlare. A debutat în 2014, cu romanul *Spin* pe care l-a lansat la școala din sat în prezența uii mare număr de invitația de la Cluj și Năsăud. I-a urmat un volum de proză scurtă *Vitralii*, cuprinzând un număr de 46 de povestiri inspirate în majoritate din viața satului, pe care scriitoarea a socotit necesar să le conserve înainte de stingerea definitivă a satului. Ea a înțeles, ca una care trăiește acolo în mijlocul comunității satești, că satul tradițional românesc e pe cale de pieri, lovitură gravă fiindu-i dată mai întai de sistemul întovărășirilor și a gospodăriilor colective din comunsm, apoi de sistemul birocrăției haotice zise „democratice” de după 1990, când mai toți tinerii satelor au luat calea străinătății, lăsându-și părinții și bunicii să expieze lent sub povara unor vremuri tot mai crâncene și mai neprietenoase cu satul. Ca atare, satul tradițional aproape că nu mai există, și cu atît mai puțin cel omagiat de Liviu Rebreanu și Lucian Blaga în discursurile lor de recepție la Academie, în care făceau *Lauda țărânului român*. Preocupată de această problemă, autoarea n-a abandonat ideea salvării „sufletului” de legendă al satului, acolo unde „veșnicia” e tot mai neprietenoasă cu el. A stat de vorbă cu cei bătrânii, și-a concentrat atenția asupra tezaurului de obiceiuri, povești, legende, care s-au mai păstrat în zonă, intervenind cu propria imaginație spre a face aceste povești mai atrăgătoare și mai abordabile. În 2017 a dat la iveală *Satul cu povești*, iar în 2019 a revenit cu *Povestea satului*, ce poartă mențiunea „ediția a II-a revizuită și adăugită”. N-am putut afla (deoarece prozatoarea n-o precizează în textul ei *Notă despre carte*), dacă volumul acesta reia prozele din *Vitralii* sau din *Satul cu povești* sau dacă e complet nou. S-a găsit și împăratul Roșu să o recomande publicului, iar împăratul Verde de apărut din postura lui Constantin Avădanei, „lector universitar” de matematici, după câte am înțeles, care au scris texte elogioase, fără competența necesară de a recomanda cărți de basme și narațiuni literare, afară de situația în care toți ne dăm cu părerea asupra tuturor. E situația paradoxală din România contemporană, în care oricine nu are treabă se apucă de scris sau de scris despre scris. În orice caz, cele două volume din viața satului beneficiază de tratament editorial (ed. Gutenberg Univers din Arad) destul de amatoresc, la fel cum a fost conceput și structura volumului. Totuși, trecând peste impedimentele de ordin tipografic, se poate desprinde de la prima privire imensa dragoste pe care autoarea o manifestă pentru satul în care trăiește, căruia dorește să-i perpetueze matricea existențială dincolo de fruntariile lumii prezente. Pentru a menține caracterul specific al satului, ea se refugiază mai degrabă în trecut, reînviind specificul unor momente din viața satului mai demult apuse și dovedindu-se mai puțin receptivă la stările contrastante ale clipei de față. În plus, ea încearcă să ofere scenelor și un caracter specific local, reproducând statornic, limbajul viu și expresiv al țărănilor moștenitori ai locului. A rezultat o proză dialectală, puțin uzitată astăzi, care s-ar încadra oarecum în proza cultivată de grupul scriitorilor bănățeni, inaugurată de Victor Vlad Delamarina și G. Gârda și continuată în interbelic de grupul cedeierilor țărani de care s-a ocupat profesorul Țepelea într-o teză de doctorat. Modalitatea coborării în dialectal și regional nu e inspirată, deoarece cititorul rămâne blocat la fiecare dialog spre a căuta semnificația

cuvintelor rostite pocit, abătându-l de la linia conflictuală a narațiunii, ceea ce produce un efect contrar celui scontat de autoare. Limbajul dialectal nu mai poate servi astăzi comunicării literarității, calitatea autenticității fiind transmisă pe alte căi decît recurgereaa la notația graiului din par-tea locului. Cel mult, acesta poate fi rezervat anchetelor de specialitate pentru *Atlasul lingvistic român*, și nu punerii unui obstacol mersului naratologic al textului. Cât privesc subiectele tratate, ele au continuitate și coerență epică relevabilă. Unele își au izvorul în cărți vechi pe care unii oameni le aruncă la gunoi, precum cea intitulată *Cât de gospodar era Ștefan cel Mare* (Înțelepciunea domnitorului), sau *Lecția de istorie*, avându-l ca protagonist pe Mihai Viteazul. Altele trăiesc prin exemplul moral, cum este cea intitulată *Copil de suflet*, copilul adoptat find cu mult deasupra celor din familie, prin hăr-nice, devotament, exemplu moral. Cu schița *La colindat* ne reîntoarcem în mediul plin de taină și miracol creștin de altădată, când sărbătorile de iarnă erau un mare prilej de bucurie pentru cei mici și cei mari- de a se revedea în acest situații deosbite. Multe dintre ele aplează la personaje din lumea celor mici, a copiilor, care se comportă după voia sufletului lor, unul dorind a se face cioban (*Mă fac cioban, ca uncheșu, doamnă*), un altul), alta descoperind în grădiniță locul minunat în care își poate satisface toate visele (*Nioka*). Sâmburele moral funcționează peste tot, deoarece lumea satului își are încă legi străvechi, bazate pe respect reciproc, într-ajutoarare, demnitate, spirit civic facere de bine. Expunerea întâmplărilor e făcută cu nerv, pe bază de dialog, prin apelul la expresivitatea populară, situațiile conflictuale redau întocmai unele scene trăite, sau luate din observația imediată. Majoritatea personajelor sunt făcute să acrediteze ideile de dreptate, de bine, de adevăr, oamenii dovedindu-se demni de împrejurările grele pe care le traversează s aau, dimpotrivă(, dovedind dragoste și atașament pentru locurile în care trăiesc, pentru natura cu care sunt înfrăți (*Răsplata, Păcatul, Roata vieții, Florile și roadele, Globulețele. Rătăceam într-o grădină*). Există câteva care ne poartă în lumea basmelor, pe urmele unei fantezii care se folosește de elemente fantastice, și care deschid căile spre spiritul imaginativ al omului obișnuit, tentat să ofere trăirilor explicitări neobșnuite, care se datorează intervenției divine sau a forțelor supranaturale. Nu lipsesc nici accentele critice și caricaturizarea unor indivizi care și-au pierdut demnitatea sau buna creștere, devenind simple mecanisme traversate de forțele obscure ale răului (Banul ochiul dracului). Fără a depăși linia mediană a unei imaginații productive (și reproductive), prozele Nadiei Linul Urian izvorăște dintr-o mare dragoste față de oameni, din înțelegerea simplă și naturală a faptelor de viață observate, pe care le trece prin filtrul unei nemărginite sete de viață, a unei înțelepciuni populare neaoșe, a optimism robust, și a unui mare și definitiv atașament față de viața de la țară, singura în stare să-i livreze deplina comuniune cu mediul în care există și scrie.

Colinda – o pagină de civilizație veche românească

Crăciunul, iată, o magnifică sărbătoare, de o încărcătură spirituală cu totul aparte. Ea este cea care a asigurat drumul perfecționării prin viu grai a celei mai frumoase, mai înălțătoare și mai complexe manifestări artistice a sufletului uman: COLINDA. Nu găsim cu-vinte ca să redăm farmecul acestei miraculoase sărbători, cea mai frumoasă și atât de mult așteptată, în care „Toți copiii se adună, laolaltă cântă,/ Colindă colinzi frumoasă la fereasta sfântă.”

Colinda înseamnă bucurie, înseamnă înnobilare spirituală eternă, pentru că am murmurat-o cu toții, din fragedă copilărie, până în amurgul vieții noastre. Colinda înseamnă nu numai bucurie și trăire adâncă, ci și renaștere spirituală, căci la fiecare Crăciun, prin ea toți îmbrăcăm noi straie ale sufletului. Colinda semnifică aspirațiile noastre spre mai bine, în acest moment de cumpănă dintre ani, în care timpul ne mută pe toți, moment în care parcă uităm ce a fost greu, în anul care s-a scurs, și pășim mai încrezători către noul an.

Colinda este cântecul nostru care ne vestește că timpul va trage peste anii noștri o perdea și ne va șopti „ați mai îmbătrânit puțin”. Colinda este cântecul care aprinde făclia speranței de mai bine în noi și prin ea credem că în noul an vom avea parte de bine, vom fi mai prosperi, mai bogați și mai buni.

Și dacă pornim de la aceste considerații, atunci ne putem explica mai bine de ce, din rândul adresanților colindei, nu lipsește nicio categorie socială, căci avem colinde la copil, la flăcău, la fată, la nevastă, la gazdă tânără, la bătrâni, la femei văduve etc. Numai așa ne putem explica de ce din rândul adresanților nu lipsește nicio profesie, nici un rang, căci avem colinde la pescar, la vânător, la preot, la birău, la om bogat, la om sărac, la om bolnav, la om singur etc.

Colinda este o mare carte de spirit, care cu cât o citești mai adânc, cu atât te impresionează mai mult. „Miorița” ne mută în matricea noastră stilistică de spirit, ne mută la apogeul creației și la izvoarele de căpătâi ale etnogenezei poporului român. Prin „Miorița” am zămislit un prototip inimitabil de gândire și forță creatoare.

Câte înțelesuri și concepții de gândire nu a semănat în colinde acest popor, înzestrat cu atâta imaginație și har creator? Este suficient să luăm, spre pildă, colindele rit de ploaie, cele care descriu aratul și semănatul, ca să dovedim cu ele că, de când suntem, noi am practicat agricultura și în zonele sărace de munte și nu am fost un popor numai de păstori, cum vrut-au unii să ne caracterizeze.

Ce frumoasă poezie narează colindele și ce mare istorie de spirit stă scrisă în ele! Ce frumos se face prin ea logiul gospodarului harnic, care „Brazdă neagră răsturnă, / Grâu roșu revărsă, / Grâu roșu de primăvară, / Să răsară până-n sară; / Grâu roșu ca și focul, / Să să sature omul.” Prin ea se face elogiul meșterului genial, făuritorul de minuni, căci avem colindă la Meșterul Manole, care ne exprimă supremația creației și culmile frumuseții pe care omul cu har le poate atinge în cadrul ei.

Colinda dezvoltă, adesea, o poezie de cea mai mare frumusețe, ajunsă la noi după un lung drum al desăvârșirii artistice, pe cale orală. Ea ne impresionează până în străfundul sufletului, prin versurile ei șlefuite ca și cristalul. „Îngerii când îl văzură, / Mare rugă-n cer făcură. / De ruguța lor cè mare, / Pomii-n rai să legănare, / Când cu vârvurile-n sus, / S-a născut Domnu' Iisus, / Când cu vârvurile-n jos, / S-a născut Domnu' Hristos.”: „Moș Crăciun, cu plete dalbe, / Încotro vrei s-o apuci? / Ți-aș cânta florile dalbe, / Dac-aș ști că nu te duci.” Ce frumoase și impresionante sunt colindele la fată, în care ea este așezată în leagăn de mătase, purtat în coarne de boul sur, simbol al primăverii și animal sacralizat, și care coase cu mâna-i meșteră straie pentru drăguțul ei. În colindă descifrăm vrăji și farmece, consacrate căsătoriei și elementele ei emblematice: inelul, cununa, deoarece căsătoriile trebuiau să se împlinescă în câșlegile ce vor veni, ca prin ele să se asigure perpetuarea neamului și a spiței umane: „lè-n fântână s-o plecat, / Junii la iè s-o țapat, / Inelu' i-i l-o luat”. Nu lipsesc nici urările direct la căsătorie: „Adă, june, inelù, / Cununa-te-ai cu dânsu”.

Colinda ne oglindește o lume fabuloasă, în care domină curajul, cutezanța, bărbăția. În căutarea leului nu pornește un voinic oarecare, ci „viteazul vitejilor”. Leul este găsit undeva, pe un alt tărâm, inaccesibil omului „mirean” (de pe pământ). De acolo este adus legat, însemn al bărbăției supreme.

Dar colinda este și o mare carte de spirit a creștinismului, prin care specia capătă valențe, un plus de varietate și frumusețe. Prin ea, noi căpătăm acel plus de înnobilare, de care avem atâta nevoie, atunci când o ascultăm cu profundă emoție: „Cum s-a născut Hristos în frig, / În ieslea cea săracă, / Iar boii peste el suflau, / Căldură ca să-i facă”.

Colindul din această grupă ne redă atâtea file din marea carte a spiritualității tradiționale, legate de acest miracol al omenirii, nașterea din fecioară, despre vânzarea Mântuitorului, despre răstignirea lui pe cruce de brad, pe care „Cu sulița l-a străpuns, / Mult sânge și apă o curs. / Sânge scump, nevinovat, / Păcatu-i pă jos vărsat”. Colindul religios ne istorisește despre călătoria magilor, călăuziți de steaua călătoare, care „Au mers, după cum s-a spus, / Până tocma la Iisus”, unde l-au dăruit „Cu aur, smirnă și tămâie, / De sănătate să-i fie.”

Colinda ne îndeamnă la meditație și ne face să fim mai buni, deoarece „La sfârșitul lumninii, / Trâmbița-și-or înjerii, / În patru cornuri de lume, / La tăt omu cu-a lui nume. / Și or trâmbița cu frice, / Domnii și-mpărați or plânje / D-apoi noi, ce-om pute zâce? / Ne-om

răscumpăra cu sânje, / Nu cu aor, nici cu-arjint, / Ci cu suflet drept și sfânt”.

Prin melodii ajunse la noi, după un prea lung drum al perfecțiunii și prin texte cizelate până la înalte culmi, pe același drum, ne înfiorăm când ascultăm colindul uciderii pruncilor, despre vânzarea lui Iuda, ori cea în care Iisus este căutat de Maica Domnului, sau cea despre Puntea raiului, făcută doar „Pă cât firu' capului” și pe care „Nimeni nu o poate trece, / Numai tri fete fecioare, / Ce le-o fost credința mare”.

Cât de mult ne-a legănat copilăria colindul, este greu de redat în cuvinte suficient de expresive. Nimeni nu poate reda cu câtă nerăbdare așteptam venirea serii acestei miraculoase sărbători, dintre toate cea mai frumoasă și mai încărcată de trăire spirituală. „Vin colindătorii, / Cum veneau odată, / Să colinde-n noaptea / Asta fermecată.” Nimeni nu poate reda cu câtă bucurie învățăm colindul și rosteam cele mai frumoase cuvinte pe care le-a articulat vreodată limba română „O, ce veste minunată!”. Nimeni nu poate reda cu cât neastâmpăr insistam la mamele noastre să ne pregătească botele cu zurgălăi, pe care le împodobeam cu flori și cu verdeață, să fim mai bogați și mai prosperi și ca florile de frumoși. Cine poate reda nerăbdarea și bucuria cu care o porneam, până a nu se culca nici găini-le, să ajungem să colindăm tot satul, așa cum o cereau legile nescrise ale tradiției? Cine poate reda în cuvinte cu câtă emoție ajungeam pe la casele gospodarilor, unde turtindu-ne nasurile înghețate de fereastră, pentru a privi în casă, să vedem cum se pregătește gazda să ne primească? Cine poate reda în cuvinte cum ceream acordul gazdei, după datină, cu „Veseli-ti-i, gazdă? Slobod îi a colinda?” și cu câtă bucurie rosteam, cel mai adesea, „O, ce veste minunată!”, veritabilă odă închinată sărbătorii, prin care vesteam cel mai mare miracol al omenirii: nașterea din Fecioară? Cine poate reda în cuvinte expresive cu câtă încărcătură poetică felicitam gazda către final și ce mesaj umanistic exprimă poezia rezervată felicitării, specifică sărbătorii, când, la fine de an fiind, prin tot ce se oficiază, se pune sub semnul binelui anul ce va veni. „Și colinda nu-i mai multă, / Să trăia cine ascultă. / Și colinda-i atâtă, / Cine-ascultă să trăia.” Și astfel de formule și de motive le colindam mai bine, mai expresiv și mai tare, ca să ne audă gazda și să se îplinească pe cale magică cele rostite, așa cum a lăsat tradiția: „Noi colinda o gătam, / Sus, la ceruri o-nălțăm, / Jos, la gazde o-nchinăm, / O-nchinăm cu sănătate, / Pă la gazde, pă la toate”. Da, pe la toate, pentru că nicio gazdă nu este permis să rămână necolindată. Nicăieri nu se felicită gazda așa de frumos ca în colindele maramureșene. „Să trăiască gazda mult, / Pân-a fi la păr cărunț. / Să trăiască și găzdoia, / Pân-a fi la păr ca oaia. / Gazde, mulți ai să trăiți, / După moarte-n rai să fiți.”

A vorbi despre colindă este ceva temerar și asta pentru că, niciodată, orice cuvinte am căuta, nu îi putem reda strălucirea. Cine ar putea reda în cuvinte cu câtă încărcătură umoristică făceam aluzie la darurile rituale, la finele colindului: „Dați-ne-on covrig, / Că murim de frig, / Dați-ne o nucă, / Să ne vedem de ducă, / Că noi suntem mititei, / Ne mănâncă câinii răi / Și ne-așteaptă și tătucu' / Și ne-ngheață și năsucu' / Și-om mai rebegi de frig, / Pentru-o nucă și-on covrig”, sau „Puică neagră stă-nt-o labă, / Mie tri colaci îmi trabă, / Cât rotița plugului, / Ici, în straița pruncului”, sau „Dă-mi on pic de slăninucă, / Că mi-i frig la o mânăucă / Și-on colac mândru rotat, / La noi în straiță băgat / Și-on cârnaț pă cât on lanț, / Învârtit pângă grumaz, / Noi să-l tragem pă su' nas”.

Colinda ne mută în anii copilăriei și ce frumos ne-a legănat-o ea, căci colinda ne spune că „Moș Crăciun cu plete dalbe, / A sosit de prin nămeți, / Ca să aducă daruri scumpe, / La fetițe și băieți.” Și ce bucurioși eram că știam că „Din bătrâni se povestește, / Că-n tot anul, negreșit, / Moș Crăciun cu drag sosește, / Niciodată n-a lipsit.” Ne aducem cu atâta drag aminte cum tot insistam pe lângă mama să ne gătească straița înainte de sărbătoare. Și gătind-o, mama oficia un ritual. O făcea din pânză albă, simbol al purității, îi pune baieră de fuior care are valențe magice, iar în traistă pune cel mai mare colac, cel mai mare măr și cea mai mare nucă. Și când le așeza în traistă rostea „Pocinog dintăie, / Tăt așa să fie.”, pentru ca pe cale magică să se influențeze darurile pe care ni le vor da gazdele. Și ce bucurioși porneam pe ulițele satului care vuia de tălângi, de pocnete de bici și de colinde cu „Leru-i ler” Și cu „Hristos, marele-mpărat, / Care sfinte sărbători ne-a dat.”

Eram atâtea de bucurioși când îi uram preotului satului, cum numai poporul o știe face: „Varsă, Doamne, har și bine / Har și bine de la tine, / Peste casă, peste masă, / Peste oamenii din casă, / Peste noi de la fereastă, / Peste mari și peste mici, / Peste toți câți sunt aici.”

Colinda ne recheamă și ne reunește pe toți într-o trăire, într-o bucurie a sărbătorii, într-o visare făcând să coboare în sufletele noastre pacea, liniștea și smerenia. „O, ce veste minunată!” răsună din nou în sufletele noastre. Răsună întru bucuria de mai bine și întru bucuria de a trăi frumos în sărbătoare.

Redacția:

Se distribuie gratuit împreună cu ziarul Răsunetul

Marcă înregistrată

Redactor șef: Menuț Maximilian; **Editor coordonator:** Gabriela Ciomei; **Redactori:** Olimpiu Nușfelean, Icu Crăciun; **Prezentare grafică:** Maxim Dumitraș; **Tehnoredactare:** Claudiu Moldoveanu

Societatea Scriitorilor din Bistrița-Năsăud: Irina Petraș - președinte de onoare, Menuț Maximilian – președinte, Icu Crăciun, Vasile George Dâncu, Virgil Rațiu – vicepreședinti

Adresa: str. Petre Ispirescu, nr.14C, Bistrița - jud. Bistrița-Năsăud; email: rasunetul@rasunetul.ro, menutmaximilian@yahoo.com.